

De financiering van politieke partijen – een internationale vergelijking

Ingrid van Biezen

Universiteit Leiden

Onderzoeksteam

Prof. dr. I.C. van Biezen
Dr. T.A. Mickler
J.N.O. Lindqvist BSc
Instituut Politieke Wetenschap
Universiteit Leiden
Postbus 9555
2300 RB Leiden

Leiden

September 2017

De financiering van politieke partijen – een internationale vergelijking

Inhoudsopgave	1
Inleiding	3
I. Subsidiering van politieke partijen	5
i. Voorwaarden en verdeling overheidssubsidies	5
ii. Veranderingen in wetgeving	7
iii. Kosten per kiezer	11
II. Transparantie	13
i. Variatie in transparantie	13
ii. Veranderingen in wetgeving	15
Conclusie	18
Literatuur	21
Bijlage A:	
Overzichten van de regeling van partijsubsidies en giften per onderzocht land	
A.1 België	26
A.2 Canada	32
A.3 Denemarken	36
A.4 Duitsland	40
A.5 IJsland	46
A.6 Oostenrijk	52
A.7 Zweden	56
Bijlage B: Vragenlijst	61

De financiering van politieke partijen – een internationale vergelijking

Inleiding

Dit onderzoek, in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, betreft een internationale vergelijking van de regulering van de financiering van politieke partijen. De focus ligt daarbij desgevraagd op een zestal landen in Europa – te weten België, Denemarken, Duitsland, IJsland, Oostenrijk en Zweden – alsmede Canada. Het onderzoek behelst een inventarisatie van wettelijke veranderingen, of voorstellen daartoe, rondom de financiering van politieke partijen. De aandacht ligt in het bijzonder op de wettelijke regulering van de publieke financiering van politieke partijen enerzijds, en de transparantie van de financiering van het politieke proces anderzijds.

Onderzoeksvraag

Centraal in het onderzoek staat de vraag *of er sinds het jaar 2000 wijzigingen in de wetgeving over de financiering van politieke partijen zijn doorgevoerd*. De focus ligt daarbij enerzijds op de wettelijke bepalingen omtrent de toekenning van overheidssubsidies aan politieke partijen, en anderzijds op de wettelijke regelingen inzake de toelaatbaarheid en openbaarmaking van giften aan politieke partijen. De aandacht ligt derhalve op de regulering van de verschillende bronnen van inkomsten en niet op de uitgaven van partijen. De centrale onderzoeksvraag valt uiteen in twee deelvragen:

1) Welke concrete wijzigingen in wetgeving zijn er geweest?

Deze mogelijke wijzigingen betreffen in het bijzonder de eventuele veranderingen in de voorwaarden voor toekenning van overheidssubsidies aan politieke partijen en daaraan gelieerde instellingen, aanpassingen van de maatstaven voor de verdeling van overheidssubsidies, aanscherping van de regelgeving over de toelaatbaarheid van (reguliere, anonieme en buitenlandse) giften, en (de methode en frequentie van) openbaarmaking. Het onderzoek zal inzichtelijk maken of, op welke manier en wanneer, deze onderdelen van de publieke financiering van politieke partijen en daaraan gelieerde instellingen sinds 2000 zijn gewijzigd.

2) Zijn er pogingen ondernomen om de wetgeving aan te passen?

Het is mogelijk dat zich naast reeds aangenomen wetgeving pogingen zijn ondernomen om de bestaande wetgeving op onderdelen aan te passen. Dit onderzoek beoogt tevens in kaart te

brengen of het debat rondom de financiering van politieke partijen tot voorstellen tot wijziging van de bestaande regels heeft geleid die niettemin nog niet in wetgeving hebben geresulteerd. Het onderzoek beperkt zich daarbij tot voorstellen die de parlementaire fase hebben bereikt.

Voor het beantwoorden van beide deelvragen is de vragenlijst zoals opgesteld door de opdrachtgever (zie bijlage B) leidend geweest.

Werkwijze

De dataverzameling in deze fase van het onderzoek heeft zich grotendeels gericht op de inventarisatie van primaire wet- en regelgeving, zoals vastgelegd in de respectievelijke partij(financierings)wetten en andere relevante wetgeving, zoals bijvoorbeeld grondwetten en kieswetten.

De onderzochte periode beslaat de periode vanaf 2000 tot heden. Vragen die betrekking hebben op de periode daarvoor zijn derhalve niet meegenomen.¹ Het in 2010 door het Documentatiecentrum Nederlandse politieke partijen (DNPP) van de Rijksuniversiteit Groningen uitgevoerde onderzoek (Lucardie *et al.* 2010) heeft het uitgangspunt van het onderzoek gevormd. Deze gegevens zijn gecomplementeerd op basis van het bestaande databestand over partijwetgeving in hedendaags Europa (van Biezen 2013). Voor de meest recente periode, alsmede voor de landen die niet in bovengenoemde studies en databanken zijn opgenomen, is gebruik gemaakt van de overzichten zoals gegenereerd door International IDEA (Falguera *et al.* 2014; Piccio 2016; Scarrow 2016), rapporten uit de derde evaluatieronde van GRECO, de Group Staten tegen Corruptie van de Raad van Europa, over de transparantie van partijfinanciering, en andere non-gouvernementele organisaties zoals de Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) van de OVSE en Transparency International. De gegevens zijn tot slot gevalideerd door experts op het gebied van partijwetgeving en partijfinanciering, betrokken uit het internationale netwerk van de hoofdonderzoeker.

De gegevens over de verschillende landen zijn opgenomen in bijlagen A.1-A.7.

¹ In het bijzonder de vraag naar de beweegredenen voor de introductie van overheidssubsidies, die in de meeste gevallen dateert van ver voor het jaar 2000 (zie ook Tabel 1).

I. Subsidiering van politieke partijen

i. Voorwaarden en verdeling overheidssubsidies

Vrijwel overal in Europa ontvangen politieke partijen subsidies van de overheid van hun operationele en/of verkiezingsactiviteiten. Deze subsidies bestaan vaak naast vergoedingen aan de parlementaire fracties en parlementsleden. Alleen in Malta en Zwitserland worden politieke partijen (op nationaal niveau) niet door de overheid gesubsidieerd, terwijl het Verenigd Koninkrijk geen algemene overheidssubsidie aan partijen kent maar slechts een beperkte en geormerkte financiële ondersteuning in de vorm van *policy development grants*. Italië vormt een uitzondering op de regel omdat het er recentelijk toe is overgegaan de directe overheidssubsidies aan politieke partijen af te schaffen.

De 7 landen in deze studie hebben ook alle, in sommige gevallen langdurige, ervaring met de publieke financiering van de operationele en verkiezingsactiviteiten van politieke partijen (zie Tabel 1): in Duitsland werden overheidssubsidies reeds in 1959 ingevoerd, in Zweden en Oostenrijk dateren deze van de jaren '70, in Denemarken en België van de jaren '80. Meer recentelijk hebben Canada (2004) en IJsland (2006) ook overheidssubsidies ingevoerd, hoewel het regime in Canada inmiddels zodanig is gewijzigd dat staatsteun voor partijen en kandidaten alleen nog in verkiezingsjaren beschikbaar is (zie I.ii hieronder).

Tabel 1. Invoering overheidssubsidies* aan politieke partijen

<i>Land</i>	<i>Jaar</i>
Duitsland	1959
Zweden	1972
Oostenrijk	1975
Denemarken	1987
België	1989
Nederland	1999
Canada	2004
IJsland	2006

* directe subsidies voor operationele en / of verkiezingsactiviteiten

Bron: van Biezen 2013.

De voorwaarden waaraan partijen moeten voldoen om in aanmerking te komen voor subsidie, evenals de manier waarop de subsidies tussen de partijen worden verdeeld, lopen sterk uiteen. In België zijn subsidies alleen voorbehouden aan partijen die zijn vertegenwoordigd in het

parlement; in andere landen komen ook partijen zonder zetel in aanmerking voor subsidies (zie Tabel 2). Het daarvoor benodigde percentage van de geldige stemmen varieert van 0,5% in Duitsland tot 2,5% in IJsland. In Denemarken is het vereiste met slechts 1000 stemmen, wat overeenkomt met ongeveer 0,3% van de geldige stemmen, het laagst. In geen enkel land speelt het ledenaantal van partijen een rol voor het bepalen van de toegang tot subsidies. Nederland neemt wat dat betreft een uitzonderlijke positie in door aan partijen die in aanmerking willen komen voor overheidssubsidies een aanvullende organisatorische eis te stellen die losgekoppeld is van hun electorale en parlementaire grootte.

Hoewel ook de verdelingsmechanismen variëren, zijn zij alle gebaseerd op de electorale en parlementaire omvang van de partijen. In België, IJsland en Oostenrijk ontvangen alle partijen, ongeacht hun grootte, een vast bedrag plus een aanvullend bedrag in relatie tot het aantal stemmen en/of zetels. Een dergelijk allocatiemechanisme op basis van een vaste voet is in beginsel voordelig voor kleinere partijen. In Denemarken en Duitsland hangen de subsidies uitsluitend af van de electorale omvang van de partij. In Zweden worden de resultaten van de *twee* voorafgaande verkiezingen meegenomen bij het vaststellen of partijen aan de voorwaarde voldoet en bij de verdeling van de subsidies (voor het precieze mechanisme: zie bijlage A.7). Het huidige financieringsregime in Canada, tenslotte, is bijzonder omdat het de subsidiering (van de verkiezingscampagnes) heeft losgekoppeld van het verkiezingsresultaat: partijen en kandidaten die tenminste 2% procent van de stemmen hebben behaald kunnen maximaal 50% van hun campagne-uitgaven vergoed krijgen. De hoogte van de uitgaven voor de verkiezingscampagne zijn daarbij wel gelimiteerd.

Voor de verdeling van overheidssubsidies spelen de ledenaantallen van politieke partijen geen rol. Ook in dit opzicht neemt Nederland een uitzonderlijke positie in. Wel zij opgemerkt dat Duitsland een systeem van absolute en relatieve bovengrenzen kent: Het maximaal uit te keren bedrag aan alle partijen gezamenlijk kent een absolute bovengrens (*absolute Obergrenze*) terwijl er daarnaast een relatieve bovengrens (*relative Obergrenze*) is die bepaalt dat de totale subsidie aan een partij niet mag hoger zijn dan alle inkomsten die zij zelf genereert uit de contributie van leden, afdrachten van ambtsdragers, giften, commerciële activiteiten en dergelijke. De ledenaantallen zijn daarmee indirect van invloed op het maximale subsidiebedrag waarvoor partijen in aanmerking komen. Waar in Nederland echter de staatssteun puur gebaseerd op de aantallen, gaat het in Duitsland niet om de hoeveelheid leden maar om de (financiële) bijdrage die zij leveren aan de partijorganisatie.

Tabel 2. Voorwaarden en verdeling overheidssubsidies

<i>Land</i>	<i>Voorwaarde</i>	<i>Verdelingsmechanisme</i>
België	1 zetel (5% van de stemmen)	Vast bedrag (€ 125.000) per partij plus vast bedrag (€ 2,5) per stem
Canada	2% van de stemmen	Partijen kunnen maximaal 50% van hun campagne-uitgaven vergoed krijgen
Denemarken	1000 stemmen (± 0,3% van de stemmen)	Vast bedrag (DKK 31,50 / € 4,2) per stem
Duitsland	0,5% van de stemmen	€ 1 per stem voor de eerste vier miljoen stemmen; daarboven € 0,83 per stem
IJsland	1 zetel of 2,5% van de stemmen	Vast bedrag per fractie plus vast bedrag per zetel
Nederland	1 zetel (± 0,67% van de stemmen) plus 1000 leden	Vast bedrag (€ 175.346) per partij plus vast bedrag (€ 50.858) per zetel plus vast bedrag per lid (afhankelijk van het totaal aantal leden)
Oostenrijk	1 zetel of 1% van de stemmen	Vast bedrag per fractie van minimaal 5 leden (€ 218.000) plus restbedrag in relatie tot aantal stemmen
Zweden	2,5% van de stemmen	Vast bedrag (SEK 333.000 / € 34) per zetel (gemiddeld over twee voorafgaande verkiezingen)

Bronnen: zie bijlage A; van Biezen & Piccio 2015.

ii. Veranderingen in wetgeving

Hieronder volgt een samenvatting van de wijzigingen die zich op het gebied van de directe subsidiering van politieke partijen hebben voorgedaan in de periode vanaf het jaar 2000.

IJsland heeft directe subsidies aan politieke partijen ingevoerd in 2006. De nieuwe wetgeving was een eerste poging om de regelgeving rond de financiering van politieke partijen op een omvattende manier te voorzien van een wettelijke basis. In de nieuwe wet werden ook gedetailleerde regels over transparantie opgenomen (zie paragraaf II hieronder; zie ook Lucardie *et al.* 2010). De eerste wetgeving inzake openbare steun voor politieke partijen in IJsland dateert van 1971. Hoewel deze voorziening voornamelijk de ondersteuning van de parlementaire groepen betrof, konden partijen de bijdrage aanwenden op elke manier die zij geschikt achtten, inclusief voor verkiezingscampagnes. Deze bedragen hadden geen wettelijke basis maar werden, rekening houdend met de grootte van de parlementaire fracties, elk jaar met goedkeuring van het parlement in de begroting vastgesteld.² De nieuwe regeling voorziet politieke partijen van een wettelijke basis voor de publieke financiering. Partijen die tenminste één zetel of 2,5% van de stemmen hebben behaald komen in aanmerking voor overheidssubsidies, die worden verdeeld op basis van het aantal behaalde stemmen. De nieuwe wetgeving heeft geleid tot hogere publieke bijdragen, waarschijnlijk omdat werd

² E-mail Gunnar Helgi Kristinsson, 30 augustus 2017.

verwacht dat de private giften zouden afnemen als gevolg van strengere transparantiebepalingen.³

Waar IJsland in de algemene trend lijkt te passen als het gaat om de invoering en verhoging van overheidssubsidies, heeft **Canada** de reguliere subsidies juist afgeschaft. Deze waren in 2004, ingevoerd deels ter compensatie van het verbod op giften door bedrijven en vakbonden en het verlagen van de limiet voor individuele giften, een regeling die was ingevoerd in de nasleep van een financieel schandaal waarbij de Liberal Party was betrokken. De regeling was destijds al controversieel en werd door de Conservatieve Partij op ideologische gronden aangevochten.⁴ Toen de Conservatieven een meerderheid wonnen bij de verkiezingen van 2011 maakten zij van de gelegenheid gebruik om deze subsidie weer af te schaffen. Sindsdien zijn de subsidies geleidelijk uitgefaseerd, totdat zij in 2015 geheel zijn afgeschaft (Scarrow 2016). Wel kunnen partijen en kandidaten in verkiezingsjaren aanspraak maken op een vergoeding voor hun campagne-uitgaven. Het resultaat van deze wijziging is een scherpe daling van de overheidssubsidies; partijen zijn nu wederom grotendeels afhankelijk van hun individuele aanhangers. De Conservatieven waren hierbij oorspronkelijk in het voordeel omdat zij beter in staat bleken hun lokale basis uit te bouwen. Sinds het heroveren van de macht door de Liberals in 2015 zijn er geen pogingen ondernomen de direct subsidie te herintroduceren, mogelijk omdat de inschatting is dat de publieke opinie daar niet positief tegenover staat.⁵

Oostenrijk heeft recentelijk het wettelijke systeem van publieke financiering van politieke partijen gewijzigd met de invoering van een nieuw *Bundesgesetz über die Finanzierung politischer Parteien* (BGBl 56/2012): waar partijen tot voor kort in aanmerking kwamen voor zowel een algemene directe subsidie (*Zuwendung*) als een tegemoetkoming in hun verkiezingsuitgaven (*Wahlwerbungskosten-Beitrag*), is deze laatste in 2012 afgeschaft. Deze herziening werd mogelijk ingegeven door het relatief grote aantal vervroegde verkiezingen destijds, die makkelijker aan de publieke opinie te verantwoorden zijn als daarmee geen aanvullende kosten zijn gemoeid.⁶ Als compensatie echter voor het wegvallen van de aparte ondersteuning voor de verkiezingen werd het bedrag per stem voor de algemene subsidie fors verhoogd, als gevolg waarvan het totale subsidiebedrag op jaarbasis aanzienlijk is

³ idem.

⁴ E-mail William Cross, 11 september 2017.

⁵ Idem.

⁶ E-mail Manfred Stelzer, 13 september 2017.

toegenomen (Aichinger 2012). Onder het huidige systeem is het jaarlijkse bedrag aan overheidssubsidies dat op federaal niveau aan de financiering van politieke partijen wordt uitgegeven vergelijkbaar met het bedrag dat voorheen werd gespendeerd in een verkiezingsjaar (Stelzer 2016). De wetswijziging had ook consequenties voor de transparantie van het stelsel (zie paragraaf II hieronder).

In **Duitsland** – voorloper op het gebied van de directe publieke financiering van politieke partijen alsmede hun wettelijke en grondwettelijke regulering – heeft het parlement in juni 2017 een wet aangenomen die het mogelijk maakt extremistische partijen uit te sluiten van overheidssubsidies (*Gesetz zum Ausschluss verfassungsfeindlicher Parteien von der Parteienfinanzierung*, 18/12358). Deze wetswijziging werd ingegeven door de aanscherping van de eisen aan het partijverbod volgend op de uitspraak van het Federale Constitutionele Hof in januari 2017, waarin het van oordeel is dat de NPD weliswaar gericht is op de omverwerping van de liberaal-democratische basisorde, maar niet verboden kan worden omdat het onwaarschijnlijk is dat zij haar doelen ooit zal bereiken (BVerfG, 2017). Deze uitspraak van het Hof, waarmee de ongrondwettelijkheid van een partij niet automatisch haar verbod impliceert, betekent een ingrijpende herziening van het bestaande wettelijke kader omtrent partijverboden, waarmee het Duitse regime opschuift in de richting van de jurisprudentie van Europese Hof voor de Rechten van de Mens (zie Ellian *et al.* 2017)

Omdat partijen die niet verboden zijn het recht op publieke financiering behouden, heeft het *Bundesverfassungsgericht* in het belang van de strijd bare democratie gewezen op de mogelijkheid om partijen die de democratische orde vijandig gezind zijn via een grondwetswijziging de toegang tot de publieke middelen te ontfeggen (Morlok 2017). Dit heeft geresulteerd in een wijziging van artikel 21 van de Grondwet, die op 20 juli 2017 in werking is getreden: volgens de nieuw ingevoerde paragraaf 3 van artikel 21 van de Grondwet worden partijen die er volgens hun doelstellingen of het gedrag van hun aanhangers op gericht zijn de liberalistische democratische orde of het bestaan van de Bondsrepubliek Duitsland in gevaar te brengen, uitgesloten van overheidssubsidies. Hierover wordt beslist door het Federale Constitutionele Hof (art. 21.4).⁷ Naast deze

⁷ Artikel 21.3 en 21.4 van het *Grundgesetz* luiden nu: (21.3) *Parteien, die nach ihren Zielen oder dem Verhalten ihrer Anhänger darauf ausgerichtet sind, die freiheitliche demokratische Grundordnung zu beeinträchtigen oder zu beseitigen oder den Bestand der Bundesrepublik Deutschland zu gefährden, sind von staatlicher Finanzierung ausgeschlossen. Wird der Ausschluss festgestellt, so entfällt auch eine steuerliche Begünstigung dieser Parteien und von Zuwendungen an diese Parteien.* (21.4) *Über die Frage der Verfassungswidrigkeit nach*

grondwetswijziging werd onder meer het *Bundesverfassungsgerichtsgesetz* gewijzigd, waarin ook de mogelijkheid tot rehabilitatie van een anti-constitutionele partij werd opgenomen.⁸

Met deze grondwetswijziging verbindt Duitsland het recht op overheidssubsidies expliciet aan het functioneren van politieke partijen, in het bijzonder aan hun constructieve rol in de democratie. Opmerkelijk is daarnaast dat op deze manier de publieke financiering van politieke partijen, zij het indirect, een grondwettelijke basis heeft verkregen. Dat is vrij uniek in Europa. Tot dusver was alleen in Griekenland het recht op overheidssubsidies grondwettelijk gegarandeerd: de Griekse grondwet bepaalt dat politieke partijen recht hebben op financiële ondersteuning van de staat voor hun operationele en verkiezingsuitgaven (zie van Biezen 2013).

Een interessante ontwikkeling in **Zweden** betreft de financiering van aan politieke partijen gelieerde vrouwenorganisaties. Vrouwenorganisaties, al dan niet gelieerd aan politieke partijen, genieten al sinds 1982 financiële steun door de overheid. Sinds 2010 is het vastgelegd in een aparte wet op partijpolitieke vrouwenorganisaties dat voor elke partij vertegenwoordigd in het *Riksdag* één vrouwenorganisatie in aanmerking komt voor overheidssteun. Het gevolg van deze specifieke wettelijke regeling is dat, bedoeld of onbedoeld, het subsidiebedrag aanzienlijk is toegenomen. Tussen 1982 en 2006 bedroeg het totaal aan subsidies voor alle type vrouwenorganisaties gezamenlijk (waaronder die gelieerd aan politieke partijen) minder dan 5 miljoen SEK per jaar (Nyberg 2010). In 2015 werd alleen al aan partijpolitieke vrouwenorganisaties in totaal 8,405,370 SEK besteed aan overheidssubsidies (Kammarkollegiet, 2015).

In Duitsland en Oostenrijk komen ook de jongerenorganisaties van politieke partijen in aanmerking voor overheidssubsidies, ook als zij geen officiële component vormen van de partij. In Vlaanderen is recent (najaar 2016) besloten om geen subsidies meer toe te kennen aan de jongerenorganisaties van de partijen; in Wallonië gebeurt dat nog wel.⁹ Daarnaast worden in Duitsland en Oostenrijk ook de wetenschappelijke instellingen van partijen gesubsidieerd. In Duitsland betreft dat de zogeheten *parteinahe Stiftungen*, in Oostenrijk de *Parteiakademien*, instituten voor politieke vorming, scholing en onderzoek. In Franstalig

Absatz 2 sowie über den Ausschluss von staatlicher Finanzierung nach Absatz 3 entscheidet das Bundesverfassungsgericht. (https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_21.html)

⁸ E-mail Alexandra Bäcker, 13 september 2017.

⁹ <http://www.veto.be/artikel/subsidies-jongerenpartijen-geschrapt>.

België worden er ook nog subsidies verstrekt aan gelieerde instanties zoals de politieke vormingsinstellingen of de politieke omroepverenigingen, maar in Vlaanderen gebeurt dat niet meer.¹⁰

Overige veranderingen in het systeem van partijfinanciering betreffen kleinere wijzigingen, zoals het aanpassen van verschillende bedragen aan de inflatie. Zo zijn in **IJsland** de limieten voor individuele bijdragen van natuurlijke en rechtspersonen in 2010 verhoogd van 300.000 naar 400.000 ISK. In **Duitsland** zijn de overheidsbijdragen die per stem worden uitgekeerd verhoogd in 2015. Daarnaast is de *Obergrenzenregelung* in 2011 zodanig aangepast dat deze vanaf 2013 varieert met een door de president van het *Statistischen Bundesamtes* vastgestelde prijsindex (Bundestag 2011). In **Canada** is de hoogte van individuele bijdragen met ingang van 2015 verhoogd van CAN \$1200 naar \$1500; dit bedrag wordt jaarlijks met CAN \$25 verhoogd.

iii. Kosten per kiezer

Net als de verschillende financieringsregimes lopen de kosten van overheidssubsidiering sterk uiteen. Tabel 3 geeft de hoogte van de overheidssteun aan politieke partijen weer en laat zien welk bedrag per kiezer met de publieke financiering van partijen is gemoeid. Het wekt geen verbazing dat deze in Canada relatief laag is: sinds het afschaffen van de reguliere subsidies staat aan Canadese partijen alleen nog een gedeeltelijke vergoeding van hun verkiezingsuitgaven ter beschikking. De staat ondersteunt deze met een equivalent van € 1,6 per kiezer, en dan alleen in verkiezingsjaren. De subsidies in Duitsland en Zweden zijn met € 2,3 en € 2,5 per kiezer relatief bescheiden, in de eerste deels als gevolg van het vereiste dat de totale subsidie aan een partij niet hoger mag zijn dan alle inkomsten die zij zelf genereert (*relative Obergrenze*). Denemarken heeft de overheidssubsidies de afgelopen decennia gestaag doen toenemen, tot € 3,5 per kiezer in 2016. Geschat wordt dat inmiddels ongeveer 75 procent van het inkomen van Deense partijen tegenwoordig afkomstig is van overheidssubsidies (Kob, 2011: 18), terwijl dat percentage aan het eind van de jaren '80 nog rond de 20 procent lag (Pierre *et al.* 2000).

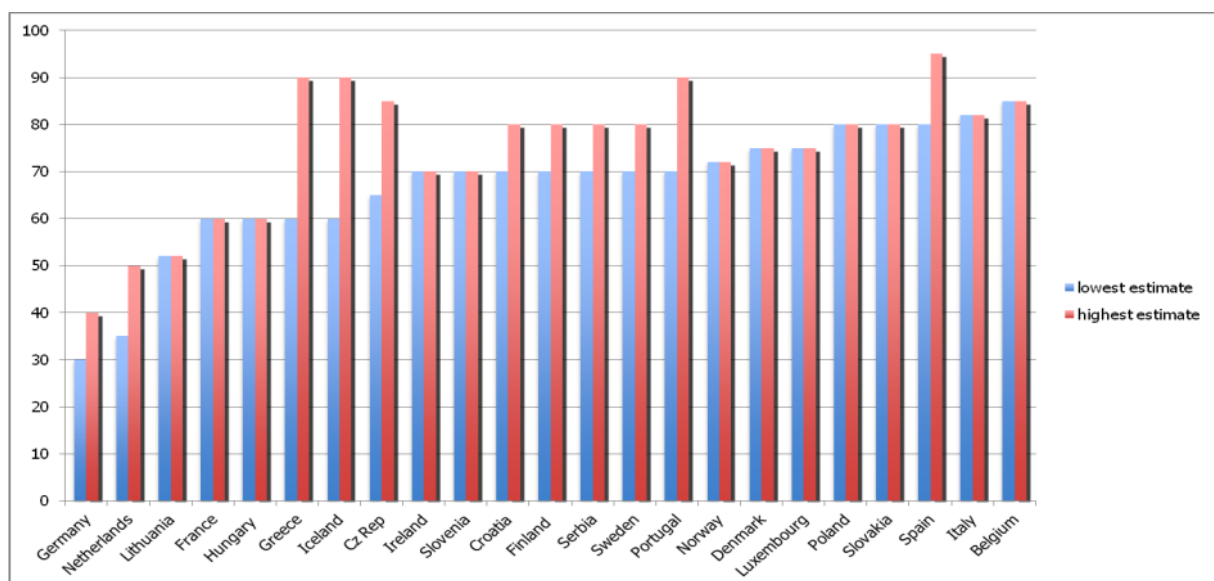
¹⁰ E-mail Jef Smulders, 12 september 2017.

Tabel 3. Overheidssubsidies per kiezer

<i>Land</i>	<i>Subsidies</i>	<i>Jaar</i>	<i>Per kiezer (€)</i>
België	EUR 60.819.317	2014	7,8*
Canada	CAN \$ 60.655.195	2015	1,6
Denemarken	DKK 108.114.570	2016	3,5
Duitsland	EUR 142.065.190	2016	2,3
IJsland	ISK 286.545	2015	9,7
Nederland	EUR 10.778.767	2014	1,0
Oostenrijk	EUR 29.368.000	2015	4,6
Zweden	SEK 172.130.700	2016/17	2,5

*Inclusief fractietoelagen. *Bronnen:* Ministerie van BZK (2014); zie bijlage A.

Aan het andere uiterste van het spectrum bevinden zich België (met € 7,8 per kiezer, hoewel de fractietoelagen daarbij zijn inbegrepen), en IJsland, dat de kroon spant met € 9,7 aan overheidssubsidie per kiezer. De hoogte van de overheidssubsidies in Nederland is daarmee vergeleken betrekkelijk laag (vgl. van Biezen & Kopecký 2017). Het relatieve belang van de staat voor de financiering van politieke partijen is in Nederland dan ook relatief beperkt (zie Figuur 1): volgens schattingen van GRECO dragen subsidies van de overheid gemiddeld minder dan de helft bij aan het totale inkomen van Nederlandse partijen. In Duitsland is het aandeel van publieke middelen evenzeer tamelijk bescheiden. In andere landen in deze studie, waaronder België, Zweden en Denemarken, zijn overheidssubsidies verantwoordelijk voor 70 tot 85 procent van het totale partijinkomen.

Figuur 1. Afhankelijkheid politieke partijen van publieke middelen (%)

Bron: van Biezen & Kopecký 2014

II. Transparantie

i. Variatie in transparantie

De transparantie van het politieke proces, en de financiering van partijen en kandidaten in het bijzonder, staat in vrijwel alle onderzochte landen hoog op de agenda.

Transparantie bepalingen vallen in een aantal onderdelen uiteen, waaronder openbaarmaking, rapportage, toezicht en naleving. Tabel 4 geeft een samenvatting van een aantal van de belangrijkste aspecten van transparantie in de onderzochte landen weer. De variatie is aanzienlijk. Zo zijn in België en Canada giften van niet natuurlijke personen niet toegestaan, terwijl deze in de meeste andere landen weliswaar zijn gereguleerd maar niet geheel verboden. In België en Canada zijn giften bovendien gelimiteerd: per persoon mag niet meer dan € 500 respectievelijk CAN \$ 1550 aan een partij of kandidaat gedoneerd worden. IJsland kent een vergelijkbare regel, hoewel de limiet met ISK 400.000 (ruim € 3100) beduidend hoger ligt. In andere landen is de hoogte van giften, van natuurlijke dan wel rechtspersonen, niet begrensd. Anonieme donaties zijn vrijwel overal toegestaan, behalve in IJsland, hoewel soms onderworpen aan een bepaald maximum (Denemarken, Duitsland, Oostenrijk, Zweden) maar niet overal (België, Canada). Giften uit het buitenland zijn (in de regel) niet toegestaan in Canada, Duitsland en IJsland, maar wel in België, Denemarken, Oostenrijk (tot € 2500) en Zweden. De identiteit van donoren moet overal bekend gemaakt worden boven een bepaald grensbedrag; deze limiet varieert van slechts € 125 in België tot wel € 10.000 in Duitsland. De onafhankelijkheid van het toezicht op de financiën is alleen gegarandeerd in Canada en Oostenrijk, waar niet alleen de financiële audit door externe en onafhankelijke accountants moet worden uitgevoerd maar ook de toezichthoudende instantie onafhankelijk opereert van de politieke partijen.

Terwijl in Canada reeds een stelsel met uitvoerige transparantie bepalingen bestaat en de toezichthouder *Elections Canada* relatief ruime bevoegdheden heeft (Nassmacher 2014), zijn veel landen in Europa er meer recentelijk toe overgegaan de transparantie bepalingen aan te scherpen. Het onderzoek van Smulders en Maddens (2016) laat zien dat de aanbevelingen van GRECO uit de derde evaluatieronde in veel landen een onmiskenbaar effect hebben gehad. Vrijwel overal is het transparantieniveau gestegen, terwijl de meerderheid van de aanbevelingen van GRECO geheel of gedeeltelijk is overgenomen: Oostenrijk heeft de verplichting om financieel rekenschap te geven post-GRECO uitgebreid van partijen met parlementaire vertegenwoordiging naar alle partijen en heeft bovendien de

Tabel 4. Transparantie bepalingen

<i>Land</i>	<i>Giften rechtspersonen</i>	<i>Giften gelimiteerd</i>	<i>Anonieme giften</i>	<i>Buitenlandse giften</i>	<i>Identiteit donor openbaar</i>	<i>Financiële audit</i>	<i>Toezichthouder</i>
België	Nee	€500* €2000**	Ja	Ja	≥ € 125	Extern / niet onafhankelijk	Gemengd
Canada	Nee	CAN \$1550* (± € 1055)	Ja	Nee	≥ CAN \$ 200 (± € 136)	Extern / onafhankelijk	Politiek onafhankelijk
Denemarken	Ja	Nee	≤ DKK 20.000 (± € 2687)	Ja	≥ DKK 20.000 (± € 2687)	Geen regels****	Geen regels
Duitsland	Ja	Nee	≤ € 500	Nee***	≥ € 10.000	Extern / onafhankelijk	Niet politiek onafhankelijk
IJsland	Ja	ISK 400.000 (± € 3767)	Nee	Nee	≥ ISK 200.000 (± € 1884)	Extern / niet onafhankelijk	Politiek onafhankelijk
Oostenrijk	Ja	Nee	≤ € 1000	≤ € 2500	≥ € 3500	Extern / onafhankelijk	Politiek onafhankelijk
Zweden	Ja	Nee	≤ SEK 22.400 (± € 2742)	Ja	≥ SEK 22.400 (± € 2742)	Extern / niet onafhankelijk	Politiek onafhankelijk

* per persoon per partij (of kandidaat in Canada); ** per persoon per jaar; *** voor uitzonderingen, zie bijlage A.4; **** gewijzigd in 2017, zie bijlage A.3

Bronnen: zie bijlage A; voor “financiële audit” en “toezichthouder”: Smulders & Maddens 2016.

onafhankelijkheidsbepalingen voor de externe toezichthouder aangescherpt; IJsland en Zweden hebben een standaard formaat voor de jaarrekeningen geïntroduceerd; waar voorheen geen rapportage verplicht werd gesteld, heeft Zweden bovendien de verplichting tot online publicatie ingevoerd; IJsland en Oostenrijk zijn van rapportage in het officiële staatsblad overgegaan naar online publicatie. Al met al concluderen Smulders en Maddens daarom dat GRECO een niet te onderschatten factor is op het internationale toneel met een aanzienlijke invloed op nationale wet- en regelgeving. Landen die aanvankelijk de laagste scores op het gebied van transparantie lieten zien, waaronder België en Oostenrijk, noteerden de grootste verbetering (Smulders & Maddens 2016: 183-84).

ii. Veranderingen in wetgeving

Hieronder volgt een samenvatting van de wijzigingen die zich op het gebied van transparantie van partijfinanciering hebben voorgedaan in de periode vanaf het jaar 2000.

In **IJsland** werd de 2006 Party and Campaign Finance Act in 2010 gewijzigd om de transparantie van de financiering van politieke partijen en verkiezingscampagnes te vergroten (ODIHR 2013). Daarmee werd tegemoet gekomen aan de meeste van de eerdere aanbevelingen van GRECO. Zo vallen nu ook de bijdragen aan kandidaten voor de presidentsverkiezingen onder de nieuwe regelgeving, moeten alle bijdragen van rechtspersonen openbaar worden gemaakt, zijn de bevoegdheden van de National Audit Office verruimd en is het systeem van sancties herzien (GRECO 2010). De aanbeveling om de onafhankelijkheid van de auditors beter te garanderen – GRECO constateerde dat “auditors in some instances were long time members of the party to whom they provided their services and that they had served as their respective party’s auditor for a number of years” – blijft een punt van aandacht (zie ook GRECO 2013b).

In **Oostenrijk** werden met de wetswijziging van 2012 de bevoegdheden van een daartoe nieuw opgetuigde Rekenkamer uitgebreid en werd een duidelijker systeem van sancties ingevoerd. Ook zijn de vereisten aangescherpt waaraan de financiële jaarverslagen moeten voldoen. Zo moeten deze rekenschap geven van de financiële situatie van lokale afdelingen, gecontroleerd worden door een onafhankelijk accountant, en online worden gepubliceerd (zie bijlage A.6). Het feit dat een aantal partijen de regels leken te ontduiken tijdens de verkiezingscampagne van 2013, heeft nadien het debat verder aangezwengeld om nog strengere toezicht en effectievere sancties (Sustainable Governance Indicators 2016). GRECO

heeft de harmonisatie van het wettelijk kader verwelkomd, maar wijst er nog wel dat, hoewel de regels in principe ook op provinciaal niveau gelden, het territoriale bereik vooralsnog gebrekkig is. Verder is GRECO bezorgd dat de limiet voor anonieme giften (€ 1000) aan de hoge kant is en dat de publieke toegang tot de financiële jaarrekeningen niet adequaat is geregeld (GRECO 2015).

Zweden introduceerde nieuwe wetgeving in 2014, deels om tegemoet te komen aan de kritiek van GRECO op het gebrek aan financiële transparantie van de politieke partijen. Na verschillende rondes concludeerde GRECO in 2016 tevreden dat de nieuwe wetgeving in Zweden op zichzelf een ‘welkome paradigmaverschuiving’ behelst en dat de meeste aanbevelingen geheel of gedeeltelijk zijn overgenomen. Zo moet in het geval van giften boven een bepaalde limiet (momenteel SEK 22.400) zowel het bedrag als de identiteit van de donor bekend gemaakt worden, is de hoogte van anonieme bijdragen gelimiteerd, de verslaglegging van de financiële jaarrekeningen verbeterd, de bevoegdheden van de toezichthoudende instantie (het *Kammarkollegiet*) uitgebreid en een systeem van sancties gespecificeerd (zie bijlage A.7). Hoewel de transparantie van de inkomsten van partijen aanzienlijk is verbeterd, geldt echter dat niet of nauwelijks voor hun uitgaven. Punten van aandacht blijven daarom het ontbreken van afdoende regels over uitgaven, bezit en onroerende goederen, en de openbaarmaking daarvan (GRECO 2016a).

Duitsland heeft met een aantal wijzigingen van het *Parteiengesetz* de financiële en strafrechtelijke sancties op overtredingen van de wet aangescherpt en de vereisten aan de financiële jaarrekeningen aangepast (Bundestag 2012). Als gevolg van een verandering van het *Parteiengesetz* in 2016 kan een partij bovendien, als zij gedurende een periode van 6 jaar verzuimt haar jaarverslagen in te dienen, haar registratie als partij verliezen en kan de overheidssubsidie komen te vervallen. Het partijbestuur kan daarnaast beboet worden met een boete van € 500 tot € 10.000. Deze wijziging is ingegeven door het feit dat kleinere partijen in het verleden nog wel eens aan de verplichting konden ontsnappen om financieel rekenschap af te leggen.¹ Hoewel stappen in de juiste richting worden gezet, is GRECO van mening dat haar aanbevelingen in een aantal gevallen niet volledig zijn geïmplementeerd. De grensbedragen voor openbaarmaking van giften zouden naar beneden bijgesteld moeten worden, maatregelen moeten getroffen worden om de financiële transacties tussen partijen en

¹ E-mail Alexandra Bäcker, 13 september 2017.

hun parlementaire fracties dan wel de aan partijen gelieerde stichtingen inzichtelijker te maken, de onafhankelijkheid van de financiële audit moet versterkt worden en de bevoegdheden van de toezichthouder uitgebreid (GRECO 2016).

In **België** blijft het gebrek aan transparantie een controversieel issue, ondanks het feit dat wetgeving gedeeltelijk in 2014 is herzien en geharmoniseerd. Hoewel in 2000 een parlementaire werkgroep ‘politieke partijen’ is opgericht om de aanbevelingen van GRECO te vertalen in concrete wetgeving, constateert GRECO in 2016 dat een groot aantal aanbevelingen slechts gedeeltelijk of geheel niet is geïmplementeerd. Zo ontbreekt het vooralsnog aan controle over de financiën van de lokale afdelingen van partijen en zou GRECO graag zien dat giften onder de limiet van € 125 ook geregistreerd worden. Op dit moment verdwijnt er nog te veel geld ‘via achterpoortjes’ (Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers en Senaat, 2013), deels omdat België geen limiet op anonieme donaties kent. Daarnaast zou de notie van ‘gift’ moet beter worden gespecificeerd (GRECO 2016).

Om deze reden ligt er momenteel een voorstel tot wijziging van de wet (*wetsvoorstel tot wijziging van verscheidene wetten betreffende verkiezingsuitgaven en financiering van de politieke partijen, wat sponsoring betreft*, 14 juli 2017). De centrale reden om de regeling inzake sponsoring te wijzigen, is om deze regels in overeenstemming te brengen met de regels inzake giften. Giften zijn sterk gelimiteerd: alleen natuurlijke personen kunnen doneren aan partijen, voor maximaal € 2000 per jaar, waarvan maximaal € 500 aan dezelfde partij. Sponsoring daarentegen is momenteel slechts beperkt tijdens de campagneperiode (4 maanden voor de verkiezingen). Met het wetsvoorstel wil men de regeling voor giften ook toepassen op sponsoring, zodat sponsoring ook op jaarlijkse basis beperkt wordt, en niet slechts in de aanloop naar de verkiezingen.²

Tot slot is in België met de wetswijziging van 2014 de samenstelling van de Controlemcommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen zodanig gewijzigd dat zij uit externe specialisten bestaat en niet langer uit afgevaardigden van de partijen. De partijboekhouding wordt nog wel nagekeken door een revisor die door de partijen zelf wordt aangesteld (Horenbeek 2015). De federale structuur

² E-mail Jef Smulders, 12 september 2017.

speelt België parten bij de implementatie van GRECO's aanbevelingen, aangezien de federale autoriteiten niet altijd eenvoudig invulling kunnen geven aan aansporingen om de regionale autoriteiten ertoe te bewegen wetgeving aan te passen. Echter, de voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers – die ook de Controlegecommissie voorziet – heeft besloten de aanbevelingen van GRECO voor de regio's officieel ter attentie van de regionale parlementen te brengen; deze hebben toegezegd vanaf april 2016 in de met nieuw leven ingeblazen werkgroep te zullen participeren (GRECO 2016).

Alleen **Denemarken** lijkt zich weinig gelegen te hebben laten liggen aan de aanbevelingen van GRECO. De Deense autoriteiten hebben begin 2013 laten weten dat een herziening van de wet- en regelgeving omtrent de financiering van politieke partijen in gang gezet zou gaan worden door de voorzitter van het parlement. In de tussentijd is nog geen enkele van de 9 aanbevelingen die in 2009 werden gedaan – waaronder een verbod op anonieme donoren, de openbaarmaking van de identiteit van donoren boven een bepaald bedrag, een frequenter en meer inzichtelijke wijze van rapporteren over inkomsten en uitgaven, het verbeteren van het onafhankelijke toezicht op de partijfinanciën en het specificeren van sancties op overtredingen – geïmplementeerd (GRECO 2013b). Denemarken heeft in vergelijking met de andere landen ook het minst ontwikkelde stelsel van regulering van partijfinanciering (vgl. Smulders & Maddens 2016). Het heeft in de zomer van 2017 desalniettemin een aantal wetwijzigingen doorgevoerd om meer openheid te geven over de rol van geld in de politiek.³ De wet vereist nu dat de jaarrekeningen van de partijen worden goedgekeurd door een geaccordeerd accountant. Anonieme donaties zijn nog steeds toegestaan maar de identiteit van de donor moet openbaar worden gemaakt bij giften boven DKK 20.000 (zie ook Tabel 4). Dit bedrag is bovendien inmiddels geïndexeerd en wordt gecorrigeerd voor de koopkracht.

Conclusie

De belangrijkste wijzigingen in de wetgeving over de financiering van politieke partijen in de hier onderzochte landen zijn divers van aard. Canada heeft de overheidssubsidies gereduceerd tot een vergoeding van de uitgaven in verkiezingscampagnes, terwijl IJsland juist subsidies heeft ingevoerd. In Oostenrijk is het wettelijk kader rondom de financiering van politieke partijen ingrijpend herzien, waarbij als gevolg van het afschaffen van de aparte

³ Usædvanlig alliance indgår pagt om åbenhed om partistøtte, <http://www.fyens.dk/indland/Usaedvanlig-alliance-indgaar-pagt-om-aabenhed-om-partistoette/artikel/3146614>, mei 2017.

tegemoetkoming voor verkiezingsuitgaven het totale bedrag aan overheidssubsidies op jaarbasis aanzienlijk is toegenomen. In Duitsland heeft het vonnis van het *Bundesverfassungsgericht* over de NPD ertoe geleid dat partijen die ongrondwettelijk worden verklaard maar niet verboden worden, het recht op publieke middelen kunnen verliezen.

In tegenstelling tot Canada, waar staatssteun aan partijen (en kandidaten) sinds 2015 alleen nog beschikbaar is in verkiezingsjaren, neemt de overheid in Europa nog steeds een zeer prominente plaats in bij de financiering van politieke partijen. Subsidiebedragen nemen bovendien nog immer gestaag toe. Van Biezen en Kopecký (2017) merken in dit verband op dat, hoewel de invoering van subsidies vaak deels verantwoord wordt door te wijzen op de toenemende kosten van het politieke proces, het juist de immer stijgende subsidies zijn die in veel landen fungeren als drijvende kracht achter de oplopende kosten. Ook in de hier onderzochte landen zijn er weinig tekenen dat het belang van staatsteun voor politieke partijen zou afnemen. De wijzigingen van het stelsel in IJsland en Oostenrijk hebben in beide landen juist geleid tot een toename van overheidsgeld in het politieke proces. IJsland subsidieert politieke partijen inmiddels met het equivalent van € 9,7 per kiezer per jaar; onderaan in de rangorde in dit onderzoek staat Duitsland met slechts € 2,3 per kiezer. In Duitsland, Oostenrijk en Zweden stelt de overheid bovendien aanvullende subsidies beschikbaar ten behoeve van aan partijen verbonden organisaties. Zweden subsidieert vrouwenorganisaties, Duitsland en Oostenrijk jongerenorganisaties en de wetenschappelijke instellingen van partijen. In Franstalig België worden er ook nog subsidies verstrekt aan jongerenorganisaties en gelieerde instanties zoals politieke vormingsinstellingen of de politieke omroepverenigingen, maar in Vlaanderen gebeurt dat niet meer.

De omvang van staatssteun is in vrijwel alle gevallen gerelateerd aan de electorale en/of parlementaire grootte van de partijen. Ledenaantallen spelen hier geen rol, behalve dat in Duitsland de *relative Obergrenze* bepaalt dat de totale subsidie aan een partij niet hoger mag zijn dan alle inkomsten die zij zelf genereert, onder meer uit de contributies van partijleden. Ledenaantallen van partijen zijn evenmin van belang bij het bepalen van de toegang tot subsidies. Waar staatssteun oorspronkelijk vaak werd voorbehouden aan partijen met tenminste een zetel in het parlement is deze drempel in veel landen recentelijk verlaagd zodat ook partijen die niet beschikken over een zetel aanspraak kunnen maken op subsidies. Hierbij zij wel opgemerkt dat het toegankelijker maken (of houden) van het speelveld in veel gevallen wordt gedreven door beslissingen van de rechterlijke macht en niet de bestaande

partijen zelf (van Biezen & Piccio 2015). Van de hier onderzochte landen stelt alleen België parlementaire vertegenwoordiging (in een van beide kamers) als voorwaarde voor overheidssubsidie.

In vrijwel alle landen zijn de transparantiebepalingen de laatste jaren aanzienlijk aangescherpt. De Group Staten tegen Corruptie van de Raad van Europa (GRECO) lijkt in dezen een belangrijke rol te hebben gespeeld. GRECO richt zich met name op de verbetering van de inzichtelijkheid van partijfinanciën, het openbaar maken van giften, de frequentie van rapportage en de publieke toegang tot de financiële verlagen van de partijen, en de onafhankelijkheid van accountants en toezichthouders. De derde evaluatieronde heeft in veel gevallen geresulteerd in wijzigingen van het stelsel van partijfinanciering waarbij haar aanbevelingen geheel of gedeeltelijk zijn overgenomen, hoewel GRECO vrijwel geen enkel geval volledig tevreden gesteld kon worden.

Desondanks, en hoewel de thematiek rondom de financiering van politieke partijen regelmatig stof doet opwaaien in het maatschappelijke en politieke debat, zijn er momenteel weinig concrete pogingen om de bestaande wetgeving op onderdelen aan te passen. Alle onderzochte landen hebben het stelsel het laatste decennium al in meer of mindere mate gewijzigd: IJsland (2006), Canada (2011), Oostenrijk (2012), België (2014), Zweden (2014), Denemarken (2017) en Duitsland (2017). Alleen in België ligt momenteel een wetsvoorstel voor om de regels inzake sponsoring in overeenstemming te brengen met die voor giften.

Literatuur

Wetgeving

- België: 1989 *Wet betreffende de beperking en de controle van de verkiezingsuitgaven [voor de verkiezingen van de Kamer van volksvertegenwoordigers], de financiering en de open boekhouding van de politieke partijen* (laatst geamendeerd in 2014)
- Canada: 2000 *Elections Act* (voluit *An Act respecting the election of members to the House of Commons, repealing other Acts relating to elections and making consequential amendments to other Acts*, laatst geamendeerd in 2016)
- Denemarken: 1987 Grants to Political Parties (Consolidation) Act (“Public Funding Act”, laatst geamendeerd in 2017)
1990 Private Contribution to Political Parties and Publication of the Accounts of Political Parties Act (“Private Funding Act”, laatst geamendeerd in 2017).
- Duitsland: 1967 *Parteiengesetz* (laatst geamendeerd in 2015).
2017 *Gesetz zum Ausschluss verfassungsfeindlicher Parteien von der Parteienfinanzierung*.
- IJsland Act on the Finances and Reporting Requirements of Political Organisations and Candidates, no. 162/2006 (laatst geamendeerd in 2010, Act 121/2010).
Rules on the Financial Accounts of Political Parties etc. pursuant to act no. 162/2006.
- Nederland 1999 *Wet financiering politieke partijen* (laatst geamendeerd in 2013)
- Oostenrijk 2012 *Bundesgesetz über die Finanzierung politischer Parteien (Parteiengesetz 2012 – PartG, Fassung vom 26.09.17)*
2012 *Bundesgesetz über Förderungen des Bundes für politische Parteien (Parteien-Förderungsgesetz 2012 – PartFörG, Fassung vom 26.09.17)*
- Zweden Act (1972:625) on state financial support to political parties (laatst geamendeerd in 2014).
Act (2010:473) on state financial support to parliamentary parties’ women’s organisations (laatst geamendeerd in 2013).
Act (2014:105) on insight into the financing of political parties (laatst geamendeerd in 2016).

Overige bronnen

- Aichinger, P. (2012). 'Parteienförderung: Österreich ist Vizeweltmeister.' (http://diepresse.com/home/innenpolitik/1260075/Parteienfoerderung_Oesterreich-ist-Vizeweltmeister)
- Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers en Senaat (2013). 'De Omzetting van de Aanbevelingen van GRECO – tussentijds verslag', (<https://www.senate.be/www/webdriver?MItabObj=pdf&MIcolObj=pdf&MInamObj=pdf&MItypeObj=application/pdf&MIvalObj=83889933>)
- Biezen, I. van (2013). Party Law in Modern Europe. Leiden University (database available at www.partylaw.leidenuniv.nl).
- Biezen, I. van and D.R. Piccio (2015). 'More, and More Inclusive, Regulation: The Legal Parameters of Public Funding', in Robert G. Boatright (ed.), *The Deregulatory Moment? A Comparative Perspective on Changing Campaign Finance Laws*. Michigan: University of Michigan Press, pp. 200-219.
- Biezen, I. van and P. Kopecký (2014). 'The Cartel Party and the State: Party-State Linkage in European Democracies', *Party Politics* 20/2:170-182.
- Biezen, I. van and P. Kopecký (2017). 'The Paradox of Party Funding: The Limited Impact of State Subsidies on Party Membership', in Th. Poguntke, S.E. Scarrow, and P.D. Webb (eds.), *Organizing Political Parties: Participation, Representation and Power*. Oxford: Oxford University Press, pp. 84-105
- Bundesministerium für Finanzen (2015). *Förderungsbericht 2015* (https://www.bmf.gv.at/budget/das-budget/Foerderungsbericht_2015.pdf?63xgn7).
- Bundestag (2011). *Entwurf eines ... Gesetzes zur Änderung des Parteiengesetzes und eines ... Gesetzes zur Änderung des Abgeordnetengesetzes* (Drucksache 17/6291).
- Bundestag (2016). *Bekanntmachung von Rechenschaftsberichten politischer Parteien für das Kalenderjahr 2014*. (<https://ia801600.us.archive.org/31/items/ger-bt-drucksache-18-400/1800400.pdf>).
- Bundestag (2017a). *Festsetzung der staatlichen Mittel für das Jahr 2016*. (https://www.bundestag.de/blob/503226/eb02070236090c98b3ca24ce9dfc57fa/finanz_16-data.pdf).
- Bundestag. (2017b). *Entwurf eines Gesetzes zur Änderung des Grundgesetzes (Artikel 21)*. (<http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/123/1812357.pdf>)
- Danmarks Statistik. (2015). *Valgresultat valg 2015*. <http://www.valg-2015.dk/valgresultat-valg-2015>
- Drysch, T. (2013). *Parteienfinanzierung: Österreich, Schweiz, Bundesrepublik Deutschland*. Springer Verlag.
- Elections Canada. (2017). *Compliance and Enforcement Policy of the Commissioner of Canada Elections* (https://www.ccf-cce.gc.ca/abo/bul/bul_e.pdf)
- Ellian, A., G. Molier & B. Rijpkema (2017). 'Weerbare democratie en het probleem van timing: De zaak tegen de NPD', *Nederlands Juristenblad* 24: 1650-1660.
- Falguera, E., S. Jones and M. Ohman (eds.) (2014), *Funding of Political Parties and Election Campaigns: A Handbook on Political Finance*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.

- GRECO (2008). Evaluatierapport over België: Transparantie in de financiering van politieke partijen. (<https://rm.coe.int/16806c25a4>)
- GRECO (2010). Interim Compliance Report on Iceland (<https://rm.coe.int/16806c677c>).
- GRECO (2013a). Second Interim Compliance Report on Denmark (<https://rm.coe.int/16806c3238>).
- GRECO (2013b). Second Compliance Report on Iceland (<https://rm.coe.int/16806c677e>).
- GRECO (2015). Compliance Report on Austria (<https://rm.coe.int/16806c6558>).
- GRECO (2016a). Second Compliance Report on Sweden (<https://rm.coe.int/16806ca266>).
- GRECO (2016b). Second Compliance Report on Germany (<https://rm.coe.int/16806c6398>).
- Huter, M. (2015). Akademien-Förderung: Partei-Institute erhalten 10,5 Millionen. (<http://www.parteispenden.at/blog/foerderungen-der-parteiakademien>)
- Horenbeek, J. van. (2015). 'Bijna nergens krijgen partijen zoveel belastinggeld.' (<https://www.demorgen.be/binnenland/bijna-nergens-krijgen-partijen-zoveel-belastinggeld-bc865551>)
- Icelandic National Audit Office. (2007). *Rules on the financial accounts of political parties etc. pursuant to act no. 162/2006*. (http://europam.eu/data/mechanisms/PF/PF_Laws/Iceland/Iceland_Rules_financial_accounts_of_political_parties_2007_en.pdf)
- IDEA - International Institute for Democracy and Electoral Assistance (2011). Political Finance Database. (<http://www.idea.int/data-tools/data/political-finance-database>)
- Jansen, H. J. (2016). 'Political Party Financing in Canada', (<http://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/party-financing/>)
- Jansen, H. J., & Young, L. (2011). 'State subsidies and political parties', *Policy Options* (<http://policyoptions.irpp.org/magazines/the-new-normal-majority-government/state-subsidies-and-political-parties/>)
- Jónsdóttir, S.E. (2016). *Fjármál stjórnmalaflokka á Íslandi 2002-2014*. University of Iceland, Faculty of Political Science, unpublished MPA thesis.
- Kammarkollegiet. (2015). *Partiernas intäktsredovisning 2015*. (<https://www.kammarkollegiet.se/parti/sök?year=2015-01-01>)
- Koß, M. (2011). *The Politics of Party Funding: State Funding to Political Parties and Party Competition in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Lucardie, A.P.M, G. Voerman en J.K. Zonneveld (2010). *Partijfinanciering in Europa: Een vergelijkend onderzoek naar regelingen voor overheidssubsidies en giften voor politieke partijen*. Groningen: Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen.
- Lutz, M., & Müller, U. (2014). 'Der Staat pumpt unablässig Geld in Parteistiftungen', *Die Welt* (<https://www.welt.de/politik/deutschland/article132945556/Der-Staat-pumpt-unablaessig-Geld-in-Parteistiftungen.html>).
- Matheis, K. (2015). 'BVG-Entscheid - Parteinahe Stiftungen bekommen weiter Geld.' *Wirtschaftswoche* (<http://www.wiwo.de/politik/deutschland/bvg-entscheid-parteinahe-stiftungen-bekommen-weiter-geld/12145014.html>)
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2014). *Subsidiëring Politieke Partijen 2014*. (<https://acc.kennisopenbaarbestuur.nl/thema/financiering-politieke-partijen/>)
- Morlok, M. (2017). 'Kein Geld für verfassungsfeindliche Parteien?', *Zeitschrift für Rechtspolitik* 3: 66-69.

- Muyllé, K. and Van Nieuwenhove, J. (2002). 'Recente ontwikkelingen inzake de partijfinanciering en de controle op verkiezingsuitgaven en regeringsmededelingen', in A. Alen (red.), *De Vijfde Staatshervorming van 2001*. Brugge: Die Keure, pp.154–204.
- Nassmacher, K.H. (2014). 'The Established Anglophone Democracies', in Falguera, E., S. Jones and M. Ohman (eds.) (2014), *Funding of Political Parties and Election Campaigns: A Handbook on Political Finance*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance, pp. 255-298.
- Nyberg, A. (2010) *Mycket snack och lite verkstad? Jämställdhetspolitikens genomslag i statsbudgeten 1980–2012*. Gothenburg: Gothenburg University.
(http://www.jamiprogram.se/digitalAssets/1308/1308084_j--mi-rapport-1_2010.pdf)
- Office for Democratic Institutions and Human Rights. (2013). OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Final Report Iceland.
(<http://www.osce.org/odihr/elections/iceland/103053?download=true>)
- Økonomi- og Indenrigsministeriet. (2017a). *Folketingsvalg. Partistøtte på grundlag af deltagelse i seneste folketingsvalg*.
(<http://valg.oim.dk/valg/partistoette/folketingsvalg/>)
- Økonomi- og Indenrigsministeriet. (2017b). *Oversigt over partistøtte for 2016 på grundlag af deltagelse i folketingsvalget den 18. juni 2015*.
(<http://valg.oim.dk/media/18570/oversigt-2016.pdf>)
- ORF.at. (2017). 'Parteien erhalten 2017 rund 209 Mio. Euro.' (<http://orf.at/stories/2373544>)
- Parlament Österreich. (2017). 'Politische Parteien'.
(<https://www.parlament.gv.at/PERK/PK/PP/>)
- Piccio, D.R. (2012). 'Party Regulation in Europe: A Comparative Overview', working paper series on the legal regulation of political parties, no. 18
(<http://www.partylaw.leidenuniv.nl/uploads/wp1812a.pdf>).
- Piccio, D.R. (2016). *The State of Political Finance Regulations in Western Europe*. International IDEA Discussion Paper 13/2016.
- Pierre, J., L. Svåsand and A. Widfeldt (2000) 'State Subsidies to Political Parties: Confronting Rhetoric with Reality', *West European Politics* 23: 1-24.
- Prime Minister's Office Government of Iceland. (2010). *Progress Report on RC-III Iceland. The Implementation of the Recommendations of GRECO on Iceland. Transparency of Party Funding (Theme II)*. ([https://www.stjornarradid.is/media/innanrikisraduneyti-media/media/skyrslur/greco---progress-report-on-rc-iii-iceland-\(theme-ii\).pdf](https://www.stjornarradid.is/media/innanrikisraduneyti-media/media/skyrslur/greco---progress-report-on-rc-iii-iceland-(theme-ii).pdf))
- Riksdag (2009). *Riksdagens protokoll 2009/10:123 Fredagen den 21 maj Protokoll 2009/10:123 - Riksdagen*. (https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/protokoll/riksdagens-protokoll-200910123-fredagen-den-21_GX09123/html)
- Riksdag (2016). *Partibidragsnämndens beslut om stöd till politiska partier*.
(<http://www.riksdagen.se/sv/press/pressmeddelanden/2016/okt/19/partibidragssnamndens-beslut-om-stod-till-politiska-partier/>)
- Scarrow, S.E. (2016). *The State of Political Finance Regulations in Canada, the United Kingdom and the United States*. International IDEA Discussion Paper 11/2016.

- Statistiska Centralbyrån. (2017). *Prisbasbeloppet för år 2017*. (https://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Priser-och-konsumtion/Konsumentprisindex/Konsumentprisindex-KPI/33772/33779/Behallare-for-Press/406706/)
- Stelzer, M. (2016). 'Die Neuregelung der Parteienfinanzierung in Österreich', in Sebastian Bukow, Uwe Jon en Oskar Niedermayer (red.), *Staat und Gesellschaft: Zum Verhältnis von Parteienstaat und Parteiendemokratie*, Wiesbaden: Springer, pp. 131-147.
- Smulders, J., & Maddens, B. (2014). 'Hoe rijk zijn onze partijen?' (<https://soc.kuleuven.be/io/verkiezingen/files/hoe-rijk-zijn-onze-partijen>)
- Sustainable Governance Indicators. (2016). 'Party Financing.' (http://www.sginetwork.org/2016/Democracy/Quality_of_Democracy/Electoral_Processes/Party_Financing)
- Weekers, K., Maddens, B., & Noppe, J. (2009). 'Explaining the Evolution of the Party Finance Regime in Belgium', *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 19/1: 25–48.
- Wouters, V., & Vuye, H. (2017). 'Voorstel tot wijziging van de wet van 4 juli 1989 betreffende de beperking en de controle van de verkiezingsuitgaven van de Kamer van volksvertegenwoordigers, de financiering en de open boekhouding van de politieke partijen, ten einde de partijfinanciering aan te passen aan de reële noden van de politieke partijen. (<https://vuyewouters.files.wordpress.com/2017/05/20170523-wvs-hvvw-beperken-fin-polp-def.pdf>)
- Ziegler, J. (2014). 'Follow the Money: External Constraints and Party Finance Reform in Sweden.' (<https://maktochpolitik.wordpress.com/2014/08/27/follow-the-money-external-constraints-and-party-finance-reform-in-sweden>)

BIJLAGE A

Overzichten van de regeling van partijsubsidies en giften per onderzocht land⁴

Bijlage A.1– België

Subsidie⁵

1. Verstrekt de overheid subsidie aan politieke partijen?

“Ja. De regels betreffende partijfinanciering zijn opgenomen in de op 4 juli 1989 aangenomen wet betreffende ‘de beperking en de controle van de verkiezingsuitgaven voor de verkiezingen van de federale kamers, de financiering en de open boekhouding van de politieke partijen’ (WVFOPP).”

Politieke partijen in België ontvangen daarnaast een bijdrage voor hun parlementaire fracties en een kleinere subsidie van de Vlaamse of Waalse regionale overheid. In tegenstelling tot de federale subsidies zijn de subsidies op regionaal niet wettelijk verankerd maar vastgelegd in de huishoudelijke reglementen van de respectievelijke parlementen (Weekers *et al.*, 2009).

2. Zo ja, welke motieven hebben een rol gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren?

N.v.t

3. Zo ja, door welke overheidsinstantie wordt deze verstrekt?

“De Kamer van volksvertegenwoordigers en de Senaat, die uit hun leden een paritaire Controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen samenstellen.”

4. Wat zijn de voorwaarden om als politieke partij voor subsidie in aanmerking te komen?

“Een politieke partij dient tenminste in één van de Kamers vertegenwoordigd te zijn door een rechtstreeks verkozen parlements lid. Om aanspraak te maken op subsidie dient een politieke partij in haar statuten of partijprogramma op te nemen dat zij de rechten en vrijheden van de mens in acht zal nemen die zijn gewaarborgd door het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van 4 november 1950. Wanneer de Raad van State vaststelt dat een partij of een van haar componenten vijandig staat tegenover deze rechten en vrijheden, moet de Controlecommissie de subsidie intrekken.

Subsidie wordt niet rechtstreeks aan de partij uitgekeerd, maar aan een door de partij opgerichte instelling in de vorm van een vereniging zonder winstoogmerk (vzw). Deze instelling heeft de volgende opdrachten: - de overheidssubsidie in ontvangst nemen; - jaarlijks een centrale lijst opstellen van giften van natuurlijke personen van € 125 en meer, die door de componenten van de partij werden ontvangen en waarvoor een ontvangstbewijs werd geleverd; - een lijst opstellen van de componenten van de partij:

⁴ De gegevens in deze bijlage zijn in eerste instantie gebaseerd op Lucardie *et al.* (2010). Waar deze integraal is overgenomen, is deze gecursiveerd en tussen aanhalingstekens weergegeven. Overige en aanvullende gegevens zijn, tenzij anders vermeld, ontleend aan de primaire wetgeving.

⁵ In de standaardtaal in België wordt dotatie gebruikt in de betekenis van subsidie (van de overheid) aan officiële instellingen, politieke partijen en leden van het koningshuis.

organisaties die aan de partij gelieerd zijn; - de componenten administratief omkaderen en toe te zien op de naleving door deze componenten van de wettelijke regels met betrekking tot de boekhouding van politieke partijen. Ze moet haar verkiezingsuitgaven tot een bepaald maximum beperken – sinds 2002 is dat één miljoen euro – en de boekhouding laten controleren.”

5. Zijn er juridische voorwaarden bijvoorbeeld over de rechtsvorm van de partij?

“Onder een politieke partij moet worden verstaan: een vereniging van natuurlijke personen, niet noodzakelijk met rechtspersoonlijkheid, die aan verkiezingen deelneemt. Een partij dient kandidaten voor de mandaten van volksvertegenwoordiger en senator voor te dragen in elke kieskring van een gemeenschap of gewest. Daarnaast beoogt een politieke partij binnen de grenzen van de wet de totstandkoming van de volkswil te beïnvloeden, door middel van haar statuten en partijprogramma.”

6. Kan ook een politieke partij die nog niet beschikt over zetels in een vertegenwoordigend orgaan subsidie ontvangen?

“Nee. Een politieke partij dient tenminste in één van de Kamers vertegenwoordigd te zijn door een rechtstreeks verkozen parlements lid.”

In 2014 is de wet dusdanig gewijzigd dat een politieke partij die na de verkiezingen niet meer in een van de Kamers vertegenwoordigd is vanaf de maand na de verkiezing gedurende drie opeenvolgende maanden dezelfde dotatie behoudt als voor de verkiezing.

7. Moet men over een minimum aantal leden beschikken en zo ja, welk aantal is dat?

“Nee.”

8. Welke verdeelmaatstaven worden gehanteerd bij de toekenning van de subsidies?

“De totale jaarlijkse subsidie die aan elke politieke partij wordt verstrekt (...) bestaat uit: een vaststaand (forfaitair) bedrag; een aanvullend bedrag per ontvangen stem. De subsidie wordt per maand berekend en uitgekeerd, na schriftelijke aanvraag van de genoemde vzw. De bedragen worden aangepast aan de schommelingen van het indexcijfer voor consumptieprijzen. De indexcijfers van januari 2003 worden als basis genomen. In dat jaar werd het forfaitair bedrag vastgesteld op € 125.000 (per partij) en het aanvullend bedrag op € 1,25 per ontvangen stem.”

Het bedrag van € 125.000 wordt verhoogd met € 50.000 indien de partij ook tenminste één zetel in de Senaat heeft). Het aanvullend bedrag gebaseerd op het aantal geldige stemmen bedraagt € 2,5 per stem en word verhoogd met € 1 indien de partij ook tenminste één zetel in de Senaat heeft (GRECO, 2008).

In 2015 bedroeg het vaste bedrag per partij € 175.029, met een aanvullende € 70.012 voor partijen met minstens één senator. Elke stem voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers stond gelijk aan € 2,99, verhoogd met € 1,20 bij minstens in één senator (zie Wouters & Vuye, 2017).

9. Wordt er ook subsidie verstrekt ten behoeve van aan de partij verbonden organisaties? Zo ja, welke?

“De aan politieke partijen verstrekte subsidie is indirect ook bedoeld voor de aan de partij verbonden organisaties die als component van een politieke partij beschouwd worden, en die in het verleden soms ook directe subsidie ontvingen. Dat betreft

- de studiediensten;
- de wetenschappelijke instellingen;
- de politieke vormingsinstellingen;
- de politieke omroepverenigingen;
- de vzw die de subsidies ontvangt en doorgeeft aan de partij en haar overige componenten;
- de entiteiten georganiseerd op het niveau van de arrondissementen en/of van de kieskringen voor de verkiezingen van de federale Kamers en de Gemeenschaps- en Gewestparlementen;
- de politieke fracties van de federale Kamers, de Gemeenschaps- en Gewestparlementen en de provincieraden.

Subsidies voor de eerste vier genoemde instellingen worden geregeld door de regionale overheden en zijn intussen in Vlaanderen afgeschaft, in Wallonië echter niet.

Fractietoelagen worden (zoals al eerder vermeld) in België weliswaar ook als partijsubsidie gezien maar hier verder niet meegerekend.”

10. Welk bedrag wordt per jaar in totaal besteed aan partijsubsidies? Hebben de motieven die een rol hebben gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren ook een rol gespeeld bij het bepalen van de hoogte van de subsidie?

“In 2008 keerde de Kamer € 9.869.199,68 uit aan de partijen en hun componenten, exclusief fractietoelagen (€ 4.827.500). De Senaat keerde in dat jaar € 9.816.360,25 uit, exclusief fractietoelagen (€ 4.869.724).”

Smulders & Maddens (2014) schatten het totaal aan subsidies op jaarbasis inmiddels op ongeveer € 69 miljoen (€ 7,8 per kiesgerechtigde). Daarbij inbegrepen zijn dotaties, fractietoelagen vanwege het federaal Parlement en de deelstatelijke parlementen (tezamen 60,8 miljoen per jaar) en de subsidies in de provincieraden en (in Franstalig België) de subsidies aan de verbonden instellingen.

Jaarlijkse dotaties en fractietoelagen vanwege de parlementen als gevolg van de verkiezingsuitslag van 25 mei 2014:

Partij	Stemmen (%)	Zetels	Bedrag (€)	Verschil 2009/2010
N-VA	26,3	33	12.269.438,09	+ 4.218.899,91
PS	11,7	23	8.819.807,81	- 210311,92
MR	9,6	20	7.521.063,66	+ 1.440.995,52
CD&V	11,6	18	7.397.089,60	+ 778.451,19
Open VLD	9,8	14	5.878.905,14	+ 851.726,67
SP.A	8,8	13	5.463.501,50	+ 210.130,42
CDH	5,0	9	4.023.104,89	+ 186.770,16
Groen	5,3	6	3.325.466,64	+ 1.053.057,35
Vlaams Belang	3,78	3	2.086.159,73	- 2.469.745,01
Ecolo	3,3	6	1.842.674,74	- 2.224.621,06
FDF	1,8	2	753.688,78	+ 555.698,02
Overige partijen	3,0	3	1.438.416,61	- 105.651,19
Totaal			60.819.317,19	+ 4.285.400,05

Bron: Smulders & Maddens (2014)

Transparantie

1. Zijn er regels over giften aan politieke partijen? Zo ja, welke regels?

“Ja. Alleen natuurlijke personen mogen giften verstrekken.”

Een natuurlijk persoon mag niet meer dan € 2000 per jaar schenken aan politieke partijen of kandidaten, en niet meer dan € 500 aan dezelfde partij. De identiteit van personen die meer dan € 125 doneren moet bekend worden gemaakt aan de parlementaire Controlecommissie betreffende de boekhouding van de politieke partijen (Weekers et al., 2009).

2. Zijn er regels over giften aan de aan politieke partijen gelieerde instellingen? Zo ja, welke regels?

De regels inzake giften hebben betrekking op giften aan politieke partijen en hun componenten, lijsten, kandidaten en politieke mandatarissen. De componenten van de partijen zijn onder meer de wetenschappelijke instellingen; de politieke vormingsinstellingen; en de politieke omroepverenigingen.

Dit lijst die wordt opgesomd in art. 1 van de wet is een strikte lijst van gelieerde instanties die wettelijk gezien beschouwd worden als onderdeel van een partij. Alle andere instanties zijn niet onderworpen aan de regels inzake giften. (E-mail Jef Smulders, 12 September 2017)

3. Welke gegevens/documenten moeten openbaar worden gemaakt?

“De samenvatting van het financieel verslag wordt door de voorzitters van de Kamer van volksvertegenwoordigers en de Senaat ter publicatie naar het Belgisch Staatsblad toegezonden.

Van elk natuurlijk persoon die meer dan € 125,- doneert moet de identiteit (naam, adres, nationaliteit) worden geregistreerd. Elk jaar moeten de politieke partijen, hun componenten en hun ambtsdragers een lijst met alle in dat jaar ontvangen donaties opstellen, in volgorde van ontvangst. Van de donateurs moeten naam en voornaam, adres, nationaliteit, het bedrag van elke gift en de datum waarop de gift ontvangen werd vermeld worden.”

4. Zijn er limieten gesteld aan te ontvangen giften, zo ja welke? Is hier een relatie met het level playing field?

*“Ja. Er is een tweevoudig limiet. Een donateur mag:
Tot € 500 euro schenken aan één politieke partij per jaar;
Tot € 2000 euro schenken aan meer politieke partijen tezamen.*

In de praktijk blijkt de omvang van de giften aan Belgische partijen dan ook nogal bescheiden. In 2008 ontvingen alle in het parlement vertegenwoordigde partijen samen € 129.319,37 aan giften. Als oorzaken voor deze bescheidenheid worden genoemd de strenge wettelijke beperkingen, waaronder het lage bedrag dat een donateur maximaal mag doneren; en het feit dat giften niet fiscaal aftrekbaar zijn.”

5. Gelden er voorafgaand aan de parlementsverkiezingen aanvullende regels voor openbaarmaking? Zo ja, welke regels?

Naast de algemene financiële verslagen moeten zowel politieke partijen als kandidaten het totale bedrag van hun campagne-uitgaven en de oorsprong van de middelen die in de

campagne zijn uitgegeven, opgeven (Muylle & Van Nieuwenhove, 2002). Deze kunnen gedurende een periode van 15 dagen door individuele kiezers worden ingezien.

6. Gelden er aparte regels voor giften uit het buitenland? Zo ja, welke?

Nee.

7. Gelden er andere regels voor rechtspersonen dan voor natuurlijke personen? Zo ja, welke?

“In België mogen partijen – of liever gezegd: hun tussenpersonen of -organisaties – geen giften van rechtspersonen aannemen, behalve van politieke partijen en andere politieke groeperingen en mogen ook natuurlijke personen geen giften doen namens rechtspersonen.”

8. Welke instantie is belast met het toezicht op de naleving van de regels over giften?

“(a) De hierboven genoemde vzw.

(b) De hierboven genoemde Controlecommissie (...). Deze commissie is bij wet verplicht zich te laten adviseren door het Rekenhof voor de controle van zowel de verkiezingsuitgaven van de politieke partijen en individuele kandidaten, als van de financiële verslagen van de politieke partijen en haar componenten. Deze commissie controleert ook de verkiezingsuitgaven, die apart verantwoord dienen te worden.”

Belgische partijen moeten elk jaar een financiële jaarrekening, gecertificeerd door een onafhankelijke accountant, indienen bij de parlementaire Controlecommissie betreffende de boekhouding van de politieke partijen.

Sinds kort bestaat deze Controlecommissie niet langer uit afgevaardigden van de partijen maar uit externe specialisten. De partijboekhouding wordt nog wel nagekeken door een revisor die door de partijen zelf wordt aangesteld (Horenbeek, 2015).

9. Over welke bevoegdheden beschikt deze instantie om het toezicht uit te oefenen?

“De Controlecommissie keurt met inachtneming van het advies van het Rekenhof het financieel verslag van de partij en haar componenten goed of af. De procedure inzake de controle en het horen van betrokkenen wordt bepaald in het huishoudelijk reglement van de commissie, dat wordt gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad.”

10. Welke sancties zijn verbonden aan de niet naleving van de regels over giften?

“Aanvaardt een politieke partij een illegale gift, dan wordt tweemaal het bedrag van de gift aan subsidie ingehouden. Het door een politieke partij of een van haar componenten niet, of te laat, inleveren van het genoemde overzicht kan leiden tot verlies van subsidie van minimaal één en maximaal vier maanden. Wanneer een politiek ambtsdrager niet of te laat het bedoelde overzicht inlevert kan hij bestraft worden met een geldboete variërend van € 26 tot € 100.000.”

In 2014 werd een aantal nadere bepalingen aan de wet toegevoegd:

- een administratieve boete van 1.000 euro per dag vertraging bij het indienen van het financiële jaarverslag, tot een maximum van 30.000 euro;

- bij afkeuring van het financiële verslag kan de Controlecommissie een administratieve boete van 10.000 euro tot 100.000 euro opleggen.

In de praktijk gebeurde het zelden dat de Controlecommissie de sancties oplegde, vermoedelijk omdat zij, samengesteld uit parlementsleden voor de partijen, nauwelijks als onafhankelijk en onpartijdig kon worden beschouwd (Weekers *et al.*, 2009). Nu haar samenstelling is gewijzigd kan zij mogelijk een actievere rol spelen. In 2015 werden twee partijen bestraft,⁶ wat volgens de SGI beschouwd kan worden als een indicatie dat het systeem van *checks and balances* redelijk goed functioneert (Sustainable Governance Indicators, 2016).

⁶ Nieuwsblad.be. (2015). Dotatie van twee politieke partijen voor één maand opgeschort.
http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20151112_01966569.

Bijlage A.2 – Canada

Subsidie

1. Verstrekt de overheid subsidie aan politieke partijen?

Ja, maar alleen in verkiezingsjaren als compensatie voor hun campagne-uitgaven. De directe subsidie aan politieke partijen die sinds 2004 bestond is sinds 2011 geleidelijk uitgefaseerd totdat deze in 2015 ophield te bestaan. Een belangrijke indirecte subsidie is daarnaast de belastingaftrek van politieke giften.

2. Zo ja, welke motieven hebben een rol gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren?

De invoering van overheidssubsidies in 2004 was deels bedoeld ter compensatie van de nieuwe lage limiet (nu CAN \$1550) voor individuele giften en het verbod op giften van bedrijven en vakbonden, ingevoerd in de nasleep van een financieel schandaal waar de Liberal Party bij was betrokken. De regeling was destijds al controversieel en werd door de Conservatieve Partij op ideologische gronden aangevochten. Toen de Conservatieven de verkiezingen wonnen in 2011 maakten zij van de gelegenheid gebruik om deze subsidie weer af te schaffen.

3. Zo ja, door welke overheidsinstantie wordt deze verstrekt?

Verzoeken voor vergoeding worden gericht aan de Chief Electoral Officer / Elections Canada, een onafhankelijke organisatie die direct rapporteert aan het parlement.

4. Wat zijn de voorwaarden om als politieke partij voor subsidie in aanmerking te komen?

Politieke partijen en kandidaten komen in aanmerking voor een vergoeding van een deel van hun verkiezingsuitgaven. Elke geregistreerde partij die tenminste 2 procent van de geldige stemmen heeft behaald, of tenminste 5 procent van de geldige stemmen in de kiesdistricten waar zij kandidaten hebben gesteld, krijgt 50 procent van de nationale verkiezingsuitgaven vergoed.

5. Zijn er juridische voorwaarden bijvoorbeeld over de rechtsvorm van de partij?
Nee.

6. Kan ook een politieke partij die nog niet beschikt over zetels in een vertegenwoordigend orgaan subsidie ontvangen?

Ja, als een partij minstens 2% van de stemmen heeft ontvangen (zie S4).

7. Moet men over een minimum aantal leden beschikken en zo ja, welk aantal is dat?
Nee.

8. Welke verdeelmaatstaven worden gehanteerd bij de toekenning van de subsidies?

Partijen en kandidaten kunnen maximaal 50 procent van hun verkiezingsuitgaven vergoed krijgen. De hoogte van de uitgaven voor de verkiezingscampagne zijn gelimiteerd per kandidaat (op basis van het aantal kiesgerechtigden per kiesdistrict).

9. Wordt er ook subsidie verstrekt ten behoeve van aan de partij verbonden organisaties? Zo ja, welke?

Nee.

10. **Welk bedrag wordt per jaar in totaal besteed aan partijsubsidies? Hebben de motieven die een rol hebben gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren ook een rol gespeeld bij het bepalen van de hoogte van de subsidie?**
 Als gevolg van het afschaffen van de directe overheidssubsidies zijn de publieke uitgaven aan partijen sterk gedaald en zijn partijen weer sterk afhankelijk geworden van individuele bijdragen (voornamelijk leden).

Bij de verkiezingen in 2015, werd in totaal ruim 60 miljoen CAN \$ aan campagne-uitgaven uitgekeerd, hetgeen met een electoraat van 25.939.742 neerkomt op 2,3 CAN \$ (ongeveer €1,6) per kiesgerechtigde.

Paid Election Expenses and Reimbursements– 2015 General Election

Registered political party	Number of candidates	Total paid election expenses (CAN \$)	Final election expenses limit (CAN \$)	Reimbursement (CAN \$)
Alliance of the North	1		187.385	
Animal Alliance Environment Voters Party of Canada	8	73.602	1.395.379	
Bloc Québécois	79	2.670.624	13.701.143	1.335.312
Canada Party	1		119.543	
Canadian Action Party	3	6.959	519.189	
Christian Heritage Party of Canada	30	81.274	4.898.239	
Communist Party of Canada	26	24.896	4.329.275	
Conservative Party of Canada	340	41.871.574	54.936.320	20.935.787
Democratic Advancement Party of Canada	4		653.870	
Forces et Démocratie	17	16.893	2.974.588	
Green Party of Canada	337	3.908.024	54.893.641	1.954.012
Liberal Party of Canada	340	43.118.967	54.936.320	21.559.484
Libertarian Party of Canada	72	16.743	12.124.700	
Marijuana Party	8		1.373.116	
Marxist-Leninist Party of Canada	70	8.730	11.912.050	
New Democratic Party	340	29.741.200	54.936.320	14.870.600
Party for Accountability, Competency and Transparency	1		159.274	
Pirate Party of Canada	5	2.174	857.647	
Progressive Canadian Party	8	2.421	1.348.602	
Rhinoceros Party	27		4.491.400	
Seniors Party of Canada	1		173.730	
The Bridge Party of Canada	1		157.184	
United Party of Canada	1		181.305	
Total	1720	121.544.082	281.260.222	60.655.195

Bron: Elections Canada, 2015

Transparantie

1. **Zijn er regels over giften aan politieke partijen? Zo ja, welke regels?**
 Ja. Alleen individuen – bedrijven of vakbonden niet – mogen doneren aan politieke partijen en kandidaten tot een maximum van CAN \$1500 per jaar. Daarnaast mogen zij tot CAN \$1500 per jaar doneren aan alle geregistreerde lokale kieskringen, kandidaten en kandidaten-in-spe voor de partij, alsmede kandidaten voor het leiderschap van de partij en aan onafhankelijke kandidaten. Deze limieten werden in 2015 vastgesteld (waarbij zij

werden verhoogd van CAN \$1200); de bedragen worden met CAN \$25 per jaar verhoogd. Cash bijdragen boven CAN \$20 zijn niet toegestaan.

2. **Zijn er regels over giften aan de aan politieke partijen gelieerde instellingen? Zo ja, welke regels?**

Canada heeft uitgebreide regelgeving over uitgaven door zogeheten third parties. Deze zijn gelimiteerd en moeten openbaar gemaakt worden. In het geval van donaties hoger dan CAN \$200 aan een third party moeten de naam en het adres van de donor evenals de datum van de donatie bekend worden gemaakt.

3. **Welke gegevens/documenten moeten openbaar worden gemaakt?**

Politieke partijen in Canada moeten elk kwartaal rapporteren aan Elections Canada over hun inkomsten en uitgaven, evenals overboekingen naar andere entiteiten van de party, zoals lokale afdelingen, (potentiële) kandidaten voor de partij en kandidaten voor het partijleiderschap. De identiteit van donoren die meer dan CAN \$200 geven moet worden bekend gemaakt (Jansen, 2016). De gegevens over inkomsten en uitgaven, alsmede de namen en adressen van donoren, worden openbaar gemaakt op de website van Elections Canada (Jansen & Young, 2011).

Partijen moeten daarnaast jaarlijks (voor 30 juni) hun financiële verslag indienen bij Elections Canada, met daarin een geautoriseerde verklaring van alle inkomsten (donaties, leningen en overboekingen), uitgaven (reguliere en tussentijdse verkiezingen, rentebetalingen), en het totaal aan activa en passiva.

4. **Zijn er limieten gesteld aan te ontvangen giften, zo ja welke? Is hier een relatie met het level playing field?**

Ja (zie T1 hierboven)

5. **Gelden er voorafgaand aan de parlementsverkiezingen aanvullende regels voor openbaarmaking? Zo ja, welke regels?**

Nee; wel moeten partijen moeten binnen 8 maanden na de verkiezingen rapporteren over hun campagne-uitgaven.

6. **Gelden er aparte regels voor giften uit het buitenland? Zo ja, welke?**

Giften uit het buitenland zijn niet toegestaan.

7. **Gelden er andere regels voor rechtspersonen dan voor natuurlijke personen? Zo ja, welke?**

Ja, alleen donaties van natuurlijke personen zijn toegestaan.

8. **Welke instantie is belast met het toezicht op de naleving van de regels over giften?**

Elections Canada. De tenuitvoerlegging van de financieringswetgeving valt onder de Chief Electoral Officer, die door het kabinet wordt benoemd op basis van een voorstel van het Lagerhuis en alleen kan worden ontzet door een gezamenlijke resolutie van het Lagerhuis en de Senaat.

9. **Over welke bevoegdheden beschikt deze instantie om het toezicht uit te oefenen?**

Elections Canada heeft uitgebreide bevoegdheden om de jaarrekeningen te beoordelen, onderzoeken, nadere vragen te stellen en nadere informatie en documentatie op te vragen.

Elections Canada is een uitzonderlijk machtige instantie en wordt gezien als luis in de pels van de politieke partijen (Nassmacher 2014: 275).

10. Welke sancties zijn verbonden aan de niet naleving van de regels over giften?

De formele naleving en handhavingsregeling uit hoofde van de wet varieert van administratieve boetes (van CAN \$2.000 tot \$100.000) tot een gevangenisstraf. Afhankelijk van de aard van de overtreding kunnen ook sancties worden toegepast zoals het verlies van een deel van de financiering van campagne-uitgaven, het verbod voor een kandidaat om deel te nemen aan de verkiezingen, of het verbod voor een verkozen kandidaat om zijn/haar zetel dan wel stemrecht in het House of Commons op te nemen (Elections Canada, 2017: 7)

Bijlage A.3 – Denemarken

Subsidie

1. Verstrekt de overheid subsidie aan politieke partijen?

Ja. Politieke partijen en individuele kandidaten hebben sinds 1987 recht op overheidssubsidies ter ondersteuning van hun politieke activiteiten. Sinds 1965 hebben partijen in het parlement bovendien recht op een overheidsbijdrage aan de fractie alsmede, sinds 1981, op financiële ondersteuning voor de secretariële werkzaamheden van individuele parlementsleden. Tijdens verkiezingscampagnes hebben Deense politieke partijen daarnaast gratis toegang tot de publieke media.

2. Zo ja, welke motieven hebben een rol gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren?

N.v.t.

3. Zo ja, door welke overheidsinstantie wordt deze verstrekt?

Partijen en onafhankelijke kandidaten die subsidie wensen te ontvangen dienen daartoe een aanvraag in bij de minister voor Economische en Binnenlandse Zaken (voorheen bij de minister van Binnenlandse Zaken en Gezondheidszorg), die zal besluiten of zij aan de daartoe geldende voorwaarden voldoen.

4. Wat zijn de voorwaarden om als politieke partij voor subsidie in aanmerking te komen?

Om voor subsidie in aanmerking te komen moet een partij of kandidaat tenminste 1000 stemmen in de voorafgaande verkiezingen hebben behaald. Bij lokale verkiezingen ligt de drempel op 100 stemmen (500 in Kopenhagen).

5. Zijn er juridische voorwaarden bijvoorbeeld over de rechtsvorm van de partij?

Nee.

6. Kan ook een politieke partij die nog niet beschikt over zetels in een vertegenwoordigend orgaan subsidie ontvangen?

Ja, zo lang zij aan de geldende voorwaarde voldoen (zie S4). In de parlementaire verkiezingen van 2015 behaalden 9 partijen meer dan 1000 stemmen; deze verkregen alle een zetel. Een aantal partijen in de Faeröer eilanden en Groenland behaalden meer dan 1000 stemmen maar geen zetel (Danmarks Statistik; zie ook de tabel bij S10).

7. Moet men over een minimum aantal leden beschikken en zo ja, welk aantal is dat?

Nee.

8. Welke verdeelmaatstaven worden gehanteerd bij de toekenning van de subsidies?

Partijen ontvangen een vast bedrag per behaalde stem. De wet van 1987 kent aan alle partijen (met minimaal 1000 stemmen) een vast bedrag toe. Dit bedrag wordt jaarlijks verhoogd; in 2017 bedroeg het DKK 31,50 per stem (Økonomi- og Indenrigsministeriet, 2017a). De aanvraag voor subsidie moet jaarlijks worden ingediend door de voorzitter van partij.

9. Wordt er ook subsidie verstrekt ten behoeve van aan de partij verbonden organisaties? Zo ja, welke?

Nee. Wel mogen partijen hun fondsen aanwenden om het politieke werk van verwante organisaties te ondersteunen.

10. **Welk bedrag wordt per jaar in totaal besteed aan partijsubsidies? Hebben de motieven die een rol hebben gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren ook een rol gespeeld bij het bepalen van de hoogte van de subsidie?**
In 2016 ontvingen politieke partijen in Denemarken in totaal 109 miljoen DKK (€ 14,7 miljoen) aan subsidie (DKK 26,3 (€ 3,5) per kiesgerechtigde).

De verdeling van overheidssubsidies tussen de verschillende partijen was als volgt:

Partij	Stemmen		Zetels	DKK	EUR
	(N)	(%)			
Socialdemokratiet	924.940	26,3	47	28.441.905,00 kr.	3.824.554,52
Dansk Folkeparti	741.746	21,1	37	22.808.689,50 kr.	3.067.061,66
Venstre	685.188	19,5	34	21.069.531,00 kr.	2.833.198,76
Enhedslisten - De Rød-Grønne	274.463	7,8	14	8.439.737,25 kr.	1.134.883,03
Liberal Alliance	265.129	7,5	13	8.152.716,75 kr.	1.096.287,66
Alternativet	168.788	4,8	9	5.190.231,00 kr.	697.925,17
Radikale Venstre	161.009	4,6	8	4.951.026,75 kr.	665.759,61
Socialistisk Folkeparti	147.578	4,2	7	4.538.023,50 kr.	610.223,48
Det Konservative Folkeparti	118.003	3,4	6	3.628.592,25 kr.	487.933,17
Kristendemokraterne	29.077	0,8	0	894.117,75 kr.	120.231,11
TOTAL				108.114.570,75 kr.	14.538.058,21
Færøerne					
Tjóðveldi	5.730	24,5	1	175.828,50 kr.	23.643,48
Javnaðarflokkurin	5.666	24,3	1	174.352,50 kr.	23.445,01
Sambandsflokkurin	5.500	23,5	0	169.002,00 kr.	22.725,53
Fólkaflokkurin	4.368	18,7	0	134.808,00 kr.	18.127,49
Grønland					
Inuit Ataqatigiit	7.904	38,5	1	243.355,50 kr.	32.723,77
Siumut	7.831	38,2	1	241.510,50 kr.	32.475,67
Demokraterne	1.753	8,5	0	56.949,00 kr.	7.657,87
Atassut	1.526	7,4	0	46.986,00 kr.	6.318,16
Naleraq	1.058	4,7	0	32.533,50 kr.	4.374,74
TOTAL				1.066.963,50 kr.	143.473,51
TOTAL SUM				109.181.534,25 kr.	14.681.531,73

Bron: (Økonomi- og Indenrigsministeriet, 2017b)

Transparantie

1. **Zijn er regels over giften aan politieke partijen? Zo ja, welke regels?**

De private financiering van politieke partijen is geregeld in de wet Private Contributions to Political Parties and Publication of Political Parties Accounts Act, ook bekend als de Accounts of Political Parties Act.

Deze wet bepaalt dat partijen die aan verkiezingen deelnemen verplicht zijn om een jaarrekening te publiceren waar zij informatie over hun inkomsten en uitgaven verstrekken.

2. **Zijn er regels over giften aan de aan politieke partijen gelieerde instellingen? Zo ja, welke regels?**

Nee.

3. **Welke gegevens/documenten moeten openbaar worden gemaakt?**

In het kader van de Accounts of Political Parties Act zijn politieke partijen verplicht jaarlijks te rapporteren over hun inkomsten en uitgaven. Deze dienen zij aan het parlement voor te leggen. Indien partijen voornemens zijn te profiteren van overheidsfinanciering, dienen zij hun rekeningen in te dienen bij het ministerie van Economische en Binnenlandse Zaken (Piccio 2012).

Het overzicht van inkomsten dient inzicht te verschaffen in de hoogte van de overheidssubsidies, inkomsten uit de bijdragen van partijleden, overige inkomsten uit particuliere bijdragen, ontvangen rente, en bijdragen van professionele, commerciële en internationale organisaties en stichtingen.

De wet vereist sinds 2017 dat de jaarrekeningen van de partijen worden goedgekeurd door een bij wet geaccordeerd accountant.

4. **Zijn er limieten gesteld aan te ontvangen giften, zo ja welke? Is hier een relatie met het level playing field?’**

Nee, er zijn geen beperkingen aan de bedragen aan individuele donaties die partijen kunnen ontvangen of aan de oorsprong van giften. Partijen in Denemarken kunnen bijdragen ontvangen van particuliere, publieke, anonieme en buitenlandse bronnen. De enige wettelijke beperkingen die aan de partijen zijn opgelegd, zijn de verplichting om:

- de naam van donoren bekend te maken van wie de bijdrage het bedrag van DKK 20.000 (€ 2.700) overschrijdt; het is daarbij niet verplicht de hoogte van de bijdrage bekend te maken;
- inzicht te verschaffen in het totale bedrag aan anonieme bijdragen ontvangen in het boekjaar;
- informatie te verstrekken over de vraag of er anonieme bijdragen zijn ontvangen die het bedrag van DKK 20.000 overschrijden (Piccio 2012).

Sinds de wetswijziging van 2017 is het niet langer toegestaan om anonieme giften boven DKK 20.000 aan te nemen. Dit bedrag wordt bovendien in het vervolg geïndexeerd en gecorrigeerd voor de koopkracht.

5. **Gelden er voorafgaand aan de parlementsverkiezingen aanvullende regels voor openbaarmaking? Zo ja, welke regels?**

Nee.

6. **Gelden er aparte regels voor giften uit het buitenland? Zo ja, welke?**

Nee (zie T4).

7. **Gelden er andere regels voor rechtspersonen dan voor natuurlijke personen? Zo ja, welke?**

Nee.

8. **Welke instantie is belast met het toezicht op de naleving van de regels over giften?**
Er is geen specifieke instantie in Denemarken belast met het toezicht op de naleving van politieke financieringsregels of met de controle van de boekhouding van politieke partijen (IDEA 2011).
9. **Over welke bevoegdheden beschikt deze instantie om het toezicht uit te oefenen?**
De *Rigsrevisionen*, een onafhankelijke instelling verantwoordelijk aan het parlement, is volgens de wet inzake overheidsfinanciering gemachtigd om boekhoudkundige documenten op te vragen van partijen die overheidsfinanciering hebben ontvangen om te onderzoeken of deze rechtmatig is besteed (IDEA 2011).
10. **Welke sancties zijn verbonden aan de niet naleving van de regels over giften?**
Niet naleving van de regels kan worden bestraft met een administratieve boete, oplopend tot een gevangenisstraf van 4 maanden, afhankelijk van de aard van de overtreding.
- Partijen die hun jaarrekening niet tijdig of volledig bij het parlement indienen kunnen hun subsidie kwijt raken. Zowel natuurlijke personen als rechtspersonen kunnen worden bestraft.
- Het sanctieregime in Denemarken is nogal ondergespecificeerd. Het ontbreekt aan een helder en gedifferentieerd systeem van effectieve en proportionele sancties (GRECO, 2013).

Bijlage A.4 – Duitsland

Subsidie

1. Verstrekt de overheid subsidie aan politieke partijen?

Ja. Volgens de Wet over de politieke partijen (Gesetz über die politischen Parteien ofwel Parteiengesetz) hebben partijen recht op 'Teilfinanzierung der allgemein ihnen nach dem Grundgesetz obliegenden Tätigkeit'.

2. Zo ja, welke motieven hebben een rol gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren?

N.v.t.

3. Zo ja, door welke overheidsinstantie wordt deze verstrekt? ‘

“De voorzitter van de Bondsdag (Präsident des Deutschen Bundestages) stelt jaarlijks de hoogte van de subsidies voor de partijen vast en keert de bedragen uit. Subsidie voor politieke jongerenorganisaties wordt verstrekt door de minister van Familie, Ouderen, Vrouwen en Jeugdzaken.”

4. Wat zijn de voorwaarden om als politieke partij voor subsidie in aanmerking te komen?

“Een partij moet bij verkiezingen van het Europees Parlement of de Bondsdag minstens 0,5% en/of bij deelstaatverkiezingen minstens 1% van de stemmen op haar lijst behaald hebben, dan wel 10% van de stemmen in een kieskring hebben gewonnen indien ze in een deelstaat geen lijst mocht indienen. Deze voorwaarden gelden niet voor partijen van nationale minderheden. Partijen die alleen deelnemen aan Europese (of lokale) verkiezingen komen overigens niet in aanmerking voor subsidie. Partijen die niet eerder subsidie ontvangen hebben dienen deze uiterlijk 30 september van het lopende jaar aan te vragen.”

5. Zijn er juridische voorwaarden bijvoorbeeld over de rechtsvorm van de partij?

“Ja, maar die gelden voor alle partijen. Volgens de Wet over de politieke partijen moeten partijen aan verscheidene voorwaarden voldoen; onder meer moeten ze tenminste eens in de zes jaar aan verkiezingen deelnemen, een schriftelijk programma en een statuut hebben dat aan bepaalde voorwaarden voldoet, een territoriale opbouw kennen, en geschillencommissies instellen.”

6. Kan ook een politieke partij die nog niet beschikt over zetels in een vertegenwoordigend orgaan subsidie ontvangen?

“Ja. De kiesdrempel voor de Bondsdag is 5%, maar reeds met 0,5% van de stemmen heeft een partij recht op subsidie.” (zie hierboven S4)

7. Moet men over een minimum aantal leden beschikken en zo ja, welk aantal is dat?

“Nee.”

8. Welke verdeelmaatstaven worden gehanteerd bij de toekenning van de subsidies?

*“Bij de toekenning van directe subsidie worden twee maatstaven gehanteerd:
(1)Wählerstimmenanteil: het succes van een partij bij de verkiezingen voor het Europees Parlement, de Bondsdag en de deelstaatsparlementen (landdagen).*

(2) Zuwendungsanteil: *bijdragen van de leden, afdrachten van politieke ambtsdragers en giften.*

Ad 1. Partijen die aan de hierboven vermelde voorwaarden voldoen ontvangen in beginsel € 1,00⁷ per stem voor de eerste vier miljoen stemmen; daarboven krijgen ze € 0,83⁸ per stem. Het betreft hier de op de partijlijst en niet de op personen uitgebrachte stemmen. Indien echter een partijlijst in een deelstaat niet is goed gekeurd kunnen partijen niettemin € 0,83⁹ per stem in een kieskring ontvangen wanneer ze minstens 10% van de stemmen in die kieskring verworven hebben.

Ad 2. Voor elke euro die partijen van natuurlijke personen als giften, contributies of afdrachten van politieke ambtsdragers (Mandatsträger) ontvangen tot een maximum van € 3.300 per natuurlijke persoon kunnen ze € 0,45¹⁰ subsidie krijgen.

Het maximaal uit te keren bedrag aan alle partijen gezamenlijk kent een absolute bovengrens (absolute Obergrenze). In 2016 was het bedrag 160.519.363 Euro (Bundestag, 2016b); het federale aandeel daarvan was € 142.065.190,22 (88,5 %) en dat van de Länder € 18.454.172,78 (11,5 %). In 2011 zijn de regels over de absolute Obergrenze gewijzigd (Obergrenzenregelung, see Bundestag 2011). Vanaf 2013 varieert deze met de prijsindex vastgesteld door de president van het Statistischen Bundesamtes.

Daarnaast is er een relatieve bovengrens (relative Obergrenze): de totale subsidie aan een partij mag niet hoger zijn dan alle inkomsten die zij zelf genereert (contributie, afdrachten van ambtsdragers, giften, interest, commerciële activiteiten e.d.). Beide bovengrenzen kunnen er toe leiden dat het Wählerstimmenanteil resp. het Zuwendungsanteil in de praktijk iets lager uitvallen dan hierboven vermeld.

Een (grond)wetswijziging maakt het mogelijk extremistische partijen uit te sluiten van overheidsfinanciering (Bundestag 2017b).

9. Wordt er ook subsidie verstrekt ten behoeve van aan de partij verbonden organisaties? Zo ja, welke?

“Ja. Elke partij die in de Bondsdag vertegenwoordigd is werkt samen met een zogenaamde parteinahe Stiftung, een organisatie (niet altijd formeel een stichting) die activiteiten ontplooit op verschillende gebieden als politieke vorming, scholing en onderzoek, maar die ook studiebeurzen verstrekt, ontwikkelingsprojecten steunt en internationale contacten onderhoudt. Deze organisaties kunnen van verschillende ministeries subsidie ontvangen, met name van Binnenlandse Zaken, Onderwijs en Onderzoek (Bildung und Forschung), en Economische Samenwerking en Ontwikkeling (wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung). Totaal ontvangen ze meer geld dan de partijen zelf – in 2007 € 340.088.282.”

Het bedrag is de afgelopen jaren aanzienlijk gegroeid (met bijna 50% tussen 2005 en 2014): in 2005 bedroeg het € 318 miljoen, in 2014 was dat opgelopen naar € 466 miljoen (Lutz & Müller, 2014). Het gebrek aan transparantie van deze vorm van financiering

⁷ Dit bedrag is in 2015 verhoogd van € 0,83 naar € 1,00.

⁸ Dit bedrag is in 2015 verhoogd van € 0,70 naar € 0,83.

⁹ Dit bedrag is in 2015 verhoogd van € 0,70 naar € 0,83.

¹⁰ Dit bedrag is in 2015 verhoogd van € 0,38 naar € 0,45.

wordt regelmatig bekritiseerd onder meer door het *Bundesrechnungshof* (Federal Audit Office) en Transparency International (Lutz & Müller, 2014).

“Daarnaast ontvangen de jongerenorganisaties van de in de Bondsdag vertegenwoordigde partijen subsidie sinds 1981. In 2007 was dat € 4.111.214,23, naast € 7722,- voor de jongerenorganisatie van de niet in de Bondsdag vertegenwoordigde Bayern Partei.” In 2014 ontvingen de jongerenorganisaties van de in de Bondsdag vertegenwoordigde partijen gezamenlijk € 4.199.262,66. (Bundestag 2016).

10. Welk bedrag wordt per jaar in totaal besteed aan partijsubsidies? Hebben de motieven die een rol hebben gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren ook een rol gespeeld bij het bepalen van de hoogte van de subsidie?

In 2016 kwamen 21 partijen in aanmerking voor overheidssubsidies. Het totale subsidiebedrag was € 160.519.363, waarvan € 142.065.190,22 op federaal niveau (2,3 per kiesgerechtigde). Daarvan ging 12% naar partijen die niet in de *Bundestag* vertegenwoordigd zijn. De verdeling tussen de partijen was als volgt:

Partij	Zetels <i>Bundestag</i> (2013)	EUR
CDU	255	44.819.887,78
SPD	193	45.709.853,75
Grüne	63	13.424.160,41
Die Linke	63	10.369.629,84
CSU	56	10.687.128,26
AFD	--	4.976.473,53
FDP	--	7.993.231,45
Piraten	--	263.664,35
Freie Wähler	--	1.261.988,37
NPD	--	1.026.872,67
Tierschutzpartei	--	84.414,34
ÖDP	--	733.336,26
Die Partei	--	112.924,15
Familie	--	178.734,88
BP	--	116.891,81
Pro NRW	--	42.015,96
SSW	--	52.630,20
LKR	--	144.633,21
BVB/Freie Wähler	--	60.118,88
Graue Panther	--	6.600,12
Tierschutzallianz	--	0
Totaal		142.065.190,22

Bron: Bundestag, 2017a

Transparantie

1. Zijn er regels over giften aan politieke partijen? Zo ja, welke regels?

“Ja. Giften moeten (evenals afdrachten van ambtsdragers) apart in het jaarverslag (Rechenschaftsbericht) vermeld worden. Voor giften boven de € 500 moeten naam en adres van de donateur geregistreerd worden.”

“Van een donateur die meer dan € 10.000 per jaar aan een partij (of haar geledingen) schenkt, moeten naam en adres in het jaarverslag van de partij vermeld worden. Bij donaties van totaal € 50.000 of meer dienen bij ontvangst naam en adres van de donateur

onmiddellijk aan de voorzitter van de Bondsdag doorgegeven en vervolgens in de Bundestagsdrucksache gepubliceerd te worden.”

De Wet over de politieke partijen noemt verder acht categorieën van donateurs waarvan geen giften mogen worden ontvangen:

- “(1) publiekrechtelijke lichamen en fracties en groeperingen in de Bondsdag en in de landdagen;*
- (2) stichtingen die op grond van hun statuten en activiteiten uitsluitend doelen van algemeen nut, charitatieve of kerkelijke doelen dienen;*
- (3) giften van buiten het geldingsgebied van de wet (met name het buitenland, al zijn hier uitzonderingen op);*
- (4) giften van beroepsverenigingen die aan een dergelijke vereniging geschonken zijn met als doel het geld door te spelen naar politieke partijen;*
- (5) giften van ondernemingen die voor meer dan 25 procent in eigendom zijn van de staat of door de staat geëxploiteerd worden;*
- (6) giften hoger dan € 500 van een anonieme donateur of van tussenpersonen die voor een anonieme derde persoon optreden;*
- (7) giften waarbij aantoonbaar is dat de donateur een economische of politieke tegenprestatie van de partij verwacht of verkregen heeft;*
- (8) giften die door een derde persoon tegen betaling (meer dan 25 procent van het ingezamelde geld) voor de partij worden ingezameld.”*

Er zijn ook regels voor giften in natura; *“het gaat om ‘Geld- oder geldwerte Leistung’; alleen vrijwilligerswerk voor de partij wordt niet als gift beschouwd.”*

2. Zijn er regels over giften aan de aan politieke partijen gelieerde instellingen? Zo ja, welke regels?

Er zijn weining regels over de transparantie van de *parteinahe Stiftungen*. Volgens de Duitse jurist Hans Herbert von Arnim opereren deze stichtingen in een wettelijk vacuum: *“Die Stiftungen sind nahezu gesetzeslos.”* (quoted in Matheis, 2015)

3. Welke gegevens/documenten moeten openbaar worden gemaakt?

“De Wet over de politieke partijen bevat nauwkeurige voorschriften voor de opbouw van het jaarverslag, de specificatie van inkomsten en uitgaven en de verslagen van de verschillende partijgeledingen. In de vermogensbalans moeten de deelnemingen in bedrijven en hun waarde vermeld worden. Eens in de vijf jaar moet de waarde van onroerend goed dat de partij bezit getaxeerd worden.

Politieke partijen zijn verplicht openbaar verantwoording af te leggen over de herkomst en besteding van hun financiële middelen en over hun vermogen (Pflicht zur öffentlichen Rechenschaftslegung). De voorzitter van de Bondsdag laat de jaarverslagen van de partijen en jaarlijkse overzichten van de inkomsten en uitgaven van partijen als Bundestagsdrucksachen publiceren.

Er is een grensbedrag waarboven giften openbaar gemaakt worden. Een politieke partij dient de naam en het adres van een donateur die in één jaar meer dan € 10.000 doneert in het jaarverslag op te nemen. Giften van € 50.000 of hoger dienen bij ontvangst onmiddellijk bij de voorzitter van de Bondsdag gemeld te worden, die de gift vervolgens publiceert als Bundestagsdrucksache. Het gaat hierbij om het totale aantal giften in één jaar, dus alle giften van één donateur moeten bij elkaar opgeteld worden.”

4. Zijn er limieten gesteld aan te ontvangen giften, zo ja welke? Is hier een relatie met het level playing field?

“In principe zijn de bedragen die een partij van natuurlijke- en rechtspersonen mag ontvangen niet begrensd. Wel bestaat er een limiet voor giften in contant geld: die mogen niet hoger zijn dan € 1.000.”

5. Gelden er voorafgaand aan de parlementsverkiezingen aanvullende regels voor openbaarmaking? Zo ja, welke regels?

Nee.

6. Gelden er aparte regels voor giften uit het buitenland? Zo ja, welke?

“Ja. De Wet over de politieke partijen noemt regels voor giften van buiten het geldingsgebied van de wet (met name het buitenland, al zijn hier uitzonderingen op).”

De wet verbiedt giften uit het buitenland, met uitzondering van

- Duitse burgers, burgers van de Europese Unie en ondernemingen waarvan een meerderheid van de aandelen in handen is van burgers van Duitsland of de Europese Unie, of waarvan het hoofdkwartier in de Europese Unie is gevestigd;
- giften aan partijen van nationale minderheden uit een buurland waar leden van dezelfde volksgroep wonen (Friezen, Denen, Sorben);
- giften van buitenlanders lager dan € 1000

7. Gelden er andere regels voor rechtspersonen dan voor natuurlijke personen? Zo ja, welke?

Ja. Het *Parteiengesetz* verbiedt bijvoorbeeld giften van (semi-)publieke instellingen, parlementaire partijen en groep, politieke stichtingen, non-profit organisaties en kerkelijke en liefdadigheidsinstellingen (zie ook hierboven T1)

8. Welke instantie is belast met het toezicht op de naleving van de regels over giften?

“De verantwoording van de giften in het jaarverslag wordt gecontroleerd door een (beëdigd) accountant (Wirtschaftsprüfer dan wel vereidigde Buchprüfer) en uiteindelijk door de voorzitter van de Bondsdag.”

9. Over welke bevoegdheden beschikt deze instantie om het toezicht uit te oefenen?

“De accountant kan alle documenten opvragen die hij/zij nodig acht, een politieke partij is verplicht mee te werken. Eventuele correcties in het jaarverslag dienen ook door een accountant goedgekeurd te worden.”

De voorzitter van de Bondsdag toetst het verslag op formele en inhoudelijke juistheid. Vermoedt hij onjuistheden in het jaarverslag, dan mag hij verantwoording van de partij verlangen. Is deze verantwoording niet naar zijn tevredenheid, dan kan hij een externe accountant inschakelen. Mocht blijken dat er zich inderdaad onjuistheden in het jaarverslag bevinden, dan stelt hij vast hoe hoog het onjuist opgegeven bedrag is.

NB. Wanneer een partij op de hoogte raakt van onjuistheden in een reeds bij de voorzitter van de Bondsdag ingeleverd jaarverslag, dan is zij verplicht deze onjuistheden bij hem te melden. Zijn de onjuistheden nog niet publiekelijk bekend of nog niet door de voorzitter van de Bondsdag of een andere officiële instantie ontdekt, dan mag de partij de onjuistheden herstellen, om vervolging en mogelijke sancties te voorkomen.

10. Welke sancties zijn verbonden aan de niet naleving van de regels over giften?

“Op basis van een onjuist jaarverslag onrechtmatig verstrekte subsidie kan door de voorzitter van de Bondsdag worden teruggevorderd. Het gaat daarbij met name om onjuist vastgestelde ledenbijdragen, afdrachten of giften die van invloed zijn op het Zuwendungsanteil van de subsidie.”

“Bij onjuistheden in de vermogensbalans betreffende onroerend goed of deelnemingen aan ondernemingen wordt tien procent van de niet of onjuist opgegeven vermogenswaarde gevorderd. Heeft een partij giften aangenomen van een niet toegestane donateur, dan wordt het drievoudige van het illegaal aangenomen bedrag gevorderd; heeft een partij giften van boven de € 10.000 aangenomen en die niet in het jaarverslag opgenomen, dan wordt het tweevoudige van het niet openbaar gemaakte bedrag gevorderd.

Het opzettelijk opnemen van onjuiste gegevens in een jaarverslag, het verknippen van een gift in een aantal kleinere giften, het niet doorgeven van giften aan de bevoegde instanties van de partij en het inleveren van een onjuist jaarverslag kunnen worden bestraft met een vrijheidstraf van maximaal drie jaar of een geldboete. Ook de accountant kan met een vrijheidstraf tot drie jaar of een geldboete bestraft worden wanneer hij onjuist verslag uitbrengt van een jaarverslag, belangrijke zaken verzwijgt of het jaarverslag ten onrechte als juist aanmerkt. De vrijheidsstraf kan zelfs oplopen tot vijf jaar, wanneer een accountant tegen betaling onjuist handelt.”

Als gevolg van een verandering van het *Parteiengesetz* in 2016 kan een partij, als zij gedurende een periode van 6 jaar verzuimt haar jaarverslagen in te dienen, haar registratie als partij verliezen en kan de overheidssubsidie komen te vervallen. Het partijbestuur kan daarnaast beboet worden met een boete van € 500 tot € 10.000.

Bijlage A.4 – IJsland

Subsidie

1. **Verstrekt de overheid subsidie aan politieke partijen?**

Ja. Rules governing political finance were recently introduced via Law No. 162/2006 on the Financial Affairs of Political Organisations and Candidates and Their Duty to Provide Information of 21 December 2006, which applies to political parties and alliances participating in elections to the Parliament and municipal governments, as well as individual candidates, who run either for internal party elections (primaries) or posts at municipal level. The main objectives of Law No. 162/2006 are to reduce the risk of conflicting interests and to provide transparency in financial affairs with the ultimate goal of increasing public trust in political activities and strengthening democracy.”

In 2010 zijn aanvullende regels geïntroduceerd met betrekking tot de financiering van verkiezingen: In order to promote non-discrimination among political organisations and to pave the way for new political organisations to be able to present candidates for election to Parliament, political organisations are authorised, irrespective of election results, to apply for subsidies of up to ISK 3 million (EUR 25.200.00) from the Treasury in order to reimburse cost from their election campaign (Prime Minister’s Office Government of Iceland (2010).

2. **Zo ja, welke motieven hebben een rol gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren?**

De nieuwe wetgeving was een eerste poging om de regelgeving rond de financiering van politieke partijen op een omvattende manier te voorzien van een wettelijke basis. In de nieuwe wet werden ook gedetailleerde regels over transparantie opgenomen (zie ook Lucardie *et al.* 2010).

3. **Zo ja, door welke overheidsinstantie wordt deze verstrekt?**

“Rechtstreekse overheidsfinanciering wordt verstrekt via jaarlijkse bijdragen uit de staatschatkist (op basis van goedkeuring die door het Parlement aan het Ministerie van Financiën is verstrekt in de staatsbegroting).”

4. **Wat zijn de voorwaarden om als politieke partij voor subsidie in aanmerking te komen?**

“Het behalen van tenminste één zetel of 2,5 procent van de stemmen bij nationale verkiezingen.”

5. **Zijn er juridische voorwaarden bijvoorbeeld over de rechtsvorm van de partij?**

“Er gelden geen bijzondere vereisten voor de registratie van een politieke partij behalve degene die gelden voor de registratie van rechtspersonen zonder winstoogmerk. In dit verband is het IJslandse bedrijvenregister, dat onder het Ministerie van Financiën valt, verantwoordelijk voor de registratie van politieke partijen. Om een politieke partij te registreren moet de identiteit (namen en identiteitsnummers) van haar bestuursleden en de statuten van de vereniging (met daarin onder meer informatie over de naam van de partij, haar doelstellingen, de identiteit van haar oprichters, huishoudelijk reglement) worden ingediend. Information contained in the Registry of Enterprises is publicly accessible.”

6. **Kan ook een politieke partij die nog niet beschikt over zetels in een vertegenwoordigend orgaan subsidie ontvangen?**
“Ja, mits een partij minstens 2,5% van de stemmen heeft ontvangen.”
7. **Moet men over een minimum aantal leden beschikken en zo ja, welk aantal is dat?**
“Nee.”
8. **Welke verdeelmaatstaven worden gehanteerd bij de toekenning van de subsidies?**
“Direct public funding is provided through annual contributions from the State Treasury (according to authorisation given by the Parliament to the Ministry of Finance in the State budget). Dit type steun bestaat uit twee verschillende toelagen: financiële subsidies die worden verdeeld tussen partijen overeenkomstig het aantal gewonnen stemmen bij de laatste algemene verkiezingen. Partijen die ten minste één zetel in het Parlement hebben gekregen of meer dan 2,5% van de stemmen hebben gekregen bij de laatste algemene verkiezingen mogen deze subsidies aanvragen; en parlementaire steun voor elke partij die in het parlement vertegenwoordigd is. An equal amount, called a “unit”, is to be paid for each Member of Parliament. One unit is also paid for each parliamentary group. In addition, an amount equalling twelve units is allocated to parliamentary groups of the political organizations that have no seats in the Government, dividing these units among them in proportion to the number of votes.”
9. **Wordt er ook subsidie verstrekt ten behoeve van aan de partij verbonden organisaties? Zo ja, welke?**
Niet bij wet geregeld.
10. **Welk bedrag wordt per jaar in totaal besteed aan partijsubsidies? Hebben de motieven die een rol hebben gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren ook een rol gespeeld bij het bepalen van de hoogte van de subsidie?**
In 2015 bedroeg de totale jaarlijkse overheidsbijdrage aan politieke partijen in totaal ISK 286,5 miljoen (€ 2,3 miljoen euro) (Jónsdóttir 2016); dat wil zeggen ISK 1205 (€ 9.7) per kiesgerechtigde.

Partij	Stemmen (%)	Zetels	Subsidie (mln. ISK)
Independence Party	26,7	19	80,949
Progressive Party	24,4	19	74,079
Social Democratic Alliance	12,9	9	38,977
Left Greens	10,9	7	32,964
Bright Future	8,3	6	25,002
Pirate Party	5,1	3	15,479
Dawn	3,1	0	9,939
Party of Homes	3,0	0	9,156
Totaal			286,545

Bron: Jónsdóttir 2016

Transparantie

1. **Zijn er regels over giften aan politieke partijen? Zo ja, welke regels?**
“Ja: de gedetailleerde regels staan in artikel 9 van de Rules on the Financial Accounts of Political Parties etc.

Membership fees constitute another source of income for political parties, although they have rarely been collected on a regular basis. The membership fee that a political party may require from its members must not exceed 100.000 ISK/year (830 EUR). Legal persons donating to a political party qualify for a tax-exemption of up to 0.5% of their income.

Legal persons are required to identify any donation made to a political party/electoral candidate in their annual reports to the tax authorities.”

There is no spending limit for political parties; however, the act sets a spending limit for candidates. (Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2013, p. 9)

2. Zijn er regels over giften aan de aan politieke partijen gelieerde instellingen? Zo ja, welke regels?

Nee.

3. Welke gegevens/documenten moeten openbaar worden gemaakt?

“Over het algemeen gelden voor de boekhouding en financiële verslagen van zowel politieke partijen als verkiezingskandidaten de bepalingen van de Wet op de jaarrekeningen nr. 3/2006, indien van toepassing.

All accounting books, accounting records and documents, as well as letters, facsimile sheets and telegrams or their duplicates, including documents kept by computer, microfilm or by any other comparable method, are to be kept in a secure and safe manner for at least seven years from the closure of each relevant accounting year. An annual account is to be kept for at least 25 years. The falsification of accounts or accounting documents, the creation of documents without real substance etc, as well as the destruction of such documents are considered a major violation of law, which, according to the Penal Code may be subject to fines or to imprisonment up to six years. The Boards of political parties and managing directors are responsible for the preparation of an annual financial report, including an income statement, balance sheet, statement of cash flows, notes and the report of the board.

In addition, political parties are required to maintain a consolidated account for all units falling within their scope, such as associations, district councils, holding companies and related foundations, whether they are registered or not. Consolidated accounts are to provide a clear and comprehensive view of the results, assets and changes in cash in both the parent and the subsidiary association.” (See also: Icelandic National Audit Office (2007).

Party units with an income below 400.000 ISK per year are excluded from the consolidated accounts. (Prime Minister’s Office Government of Iceland, 2010). Dit bedrag is in 2010 verhoogd; voorheen lag de grens op 300.000 ISK (Lucardie *et al.* 2010).

“Electoral candidates are to keep the finances of their campaign separate from their private finances A separate bank account for campaign purposes is to be opened, through which all cash.

The Rules on the Financial Accounts of Political Parties etc. provide some minimum standards for reporting political finance: political parties and electoral candidates are therefore permitted to report in greater detail. Moreover, at the time of the GET's visit, the National Audit Office was preparing standardized forms for consolidated financial reports of political parties and candidates, which were in the process of being consulted with/commented by political parties.

Pursuant to Article 9 of Law No. 162/2006, political parties have to submit a consolidated financial report (where annual accounts of political parties and those of the units falling within their scope have been merged into a single account) to the National Audit Office on an annual basis.

The Rules on the Financial Accounts of Political Parties etc. detail the level of itemisation to be contained in the party's consolidated financial report, including a (i) consolidated income statement; (ii) consolidated balance sheet (comprising a statement of cash and flows); and (iii) notes.

Legal persons are required to identify any donation made to a political party/electoral candidate in their annual reports to the tax authorities (Article 7, Law No. 162/2006). De Rekenkamer is verantwoordelijk voor de publicatie van een samenvatting van de financiële verslagen van partijen en kandidaten waarin informatie staat over de in totaal ontvangen inkomsten en gemaakte uitgaven. De verstrekte cijfers met betrekking tot de inkomsten van de partij moeten duidelijk maken wat de bron van de bijdrage is (ongeacht of deze openbaar – nationaal/lokaal – of particulier – natuurlijke personen/rechtspersonen – is) en de identiteit van de rechtspersoon die de betreffende financiering doneert. Any discount from market price has to be indicated specifically.”

More detailed rules on the political parties' accounting and disclosure of financial reports are included in the Rules on the Financial Accounts of Political Parties issued by the National Audit Office in 2007. Under this Regulation, political parties must present a consolidated income statement, including detailed information on income and expenditure, and a consolidated balance sheet, including information on the party's assets and liabilities. Political parties must also attach information on the total amount of donations received by individuals to the financial reports, and must disclose the names, the amounts and the type of donations received by legal persons. (Piccio, 2012)

4. Zijn er limieten gesteld aan te ontvangen giften, zo ja welke? Is hier een relatie met het level playing field?

Politieke partijen en verkiezingskandidaten mogen met betrekking tot het bedrag, de grootte en periodiciteit van particuliere bijdragen niet meer dan 400.000 ISK per jaar van een afzonderlijke donateur ontvangen (ongeacht of deze een natuurlijke persoon of rechtspersoon is). De limiet lag voorheen op 300.000 ISK (Lucardie *et al.* 2010) en is verhoogd in 2010 om gelijke tred te houden met de inflatie (Prime Minister's Office Government of Iceland, 2010). Waar de wet voorheen een uitzondering maakte voor bijdragen tot 100.000 ISK ontvangen uit de contributiegelden van partijleden, vallen deze sinds 2010 ook onder de limiet.

Sinds 2010 moeten bovendien de namen van individuen die meer dan ISK 200.000 doneren aan politieke partijen of kandidaten openbaar gemaakt worden. Voorheen lag deze grens op ISK 300.000 (Prime Minister's Office Government of Iceland, 2010).

Daarnaast vallen nu ook de bijdragen van natuurlijke personen en rechtspersonen aan kandidaten voor de presidentsverkiezingen onder de nieuwe regelgeving.

“Political parties are not permitted to accept contributions from anonymous donors; undertakings which are majority owned by or under the control of the State or municipalities; public entities other than the State Treasury or municipalities, cf. Chapter II of Act No. 162/2006, such as undertakings which are jointly owned by the State and municipalities.”

5. **Gelden er voorafgaand aan de parlementsverkiezingen aanvullende regels voor openbaarmaking? Zo ja, welke regels?**

Nee.

6. **Gelden er aparte regels voor giften uit het buitenland? Zo ja, welke?**

“Political parties are not permitted to accept contributions from foreign nationals who do not have the right to vote in Iceland, undertakings or other entities which are registered in other countries.”

7. **Gelden er andere regels voor rechtspersonen dan voor natuurlijke personen? Zo ja, welke?**

Alle bijdragen van rechtspersonen moeten openbaar worden gemaakt (GRECO 2013b).

8. **Welke instantie is belast met het toezicht op de naleving van de regels over giften?**

„De Rekenkamer is verantwoordelijk voor het toezicht op politieke financiering; deze beschikt over brede bevoegdheden om te zorgen voor niet alleen een formele, maar ook een materiële controle van de informatie die is verstrekt door politieke partijen. It is not, however, empowered to carry out material checks of candidates' accounts.

The National Audit Office is an independent body, operating under the auspices of Parliament. The Presidential Committee of Parliament appoints the Auditor General for a period of six years. The National Audit Office selects its own working agenda (although it may also act at the request of the Presidential Committee of Parliament, ministries or individual central governmental bodies); its procedures have to respect the principles of objectivity and professionalism as well as strict adherence to international auditing standards. Furthermore, pursuant to Article 3 of the National Audit Act of 1997, the staff employed in the National Audit Office is to be independent of those ministries and organisations where the audit is being carried out.”

9. **Over welke bevoegdheden beschikt deze instantie om het toezicht uit te oefenen?**

“De registeraccountants die de boeken en rekeningen controleren van zowel politieke partijen als kandidaten hebben het recht om te verzoeken om alle documenten en informatie die noodzakelijk is om de audit uit te voeren. De Rekenkamer beschikt over brede onderzoeksbevoegdheden om, op ongeacht welk moment, benodigde documenten op te vragen om te controleren of de financiering die door politieke partijen is ontvangen, voldoet aan de vereisten van Wet nr. 162/2006 (artikel 8, Wet nr. 162/2006). It is not, however, empowered to request supporting further evidence (e.g. receipts, invoices) concerning candidates' accounts. Finally, the tax authorities have access to the accounting records of political parties and candidates (Article 94, Law No. 90/2003 on Income Tax).

Political parties, candidates for election, and the National Audit Office do not fall under the Information Act No. 50/1996. Therefore, detailed financial information – other than what is to be contained in the abridged reports to be published by the National Audit Office, is not accessible to the public.

In principle, in the event of an irregularity/deficiency in a financial report, the National Audit Office would contact the party or its auditor to clarify/remedy the situation. If nevertheless the irregularity detected suggests a potential instance of corruption, the National Audit Office will immediately report to the police, as appropriate.”

10. Welke sancties zijn verbonden aan de niet naleving van de regels over giften?

“Donations in excess of the 300.000 ISK (2.488 EUR) threshold are to be returned as promptly as possible. If returning of such donations proves to be impossible, they are to be kept separately in the accounts of political parties and electoral candidates and deposited on a separate time-deposit account.

Overtredingen – ongeacht of deze worden begaan met opzet of vanwege grove nalatigheid – van de bepalingen van Wet nr. 162/2006 worden bestraft met boetes of een gevangenisstraf tot zes jaar. Tegen het vonnis van de rechtbank kan beroep worden aangetekend bij het Hooggerechtshof.”

Bijlage A.6 – Oostenrijk

Subsidie

1. Verstrekt de overheid subsidie aan politieke partijen?

Ja. Partijen krijgen een algemene subsidie (*Zuwendung*). Waar zij voorheen tevens recht hadden op een tegemoetkoming in hun verkiezingsuitgaven (*Wahlwerbungskosten-Beitrag*), is deze in 2012 afgeschaft. Ter compensatie is het bedrag per stem verhoogd (zie S8).

Daarnaast krijgen fracties toelagen, zgn. Klubförderung, bestaande uit een basisbedrag en een bedrag afhankelijk van de omvang van de fractie, uitgedrukt in salarissen van bepaalde ambtenaren.

2. Zo ja, welke motieven hebben een rol gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren?

N.v.t.

3. Zo ja, door welke overheidsinstantie wordt deze verstrekt?

De bondskanselier, c.q. zijn departement (Bundeskanzleramt). De subsidie voor politieke jongerenorganisaties wordt verstrekt door de minister van Sociale Zekerheid en Generaties.

4. Wat zijn de voorwaarden om als politieke partij voor subsidie in aanmerking te komen?

Een politieke partij moet ten minste één zetel hebben in het parlement (Nationalrat) of 1% van de geldige stemmen bij de laatste parlementaire verkiezingen behaald hebben om in aanmerking te kunnen komen voor algemene subsidie. In het laatste geval wordt de subsidie eenmalig verstrekt (volgend op de verkiezingen).

5. Zijn er juridische voorwaarden bijvoorbeeld over de rechtsvorm van de partij?

Alle partijen moeten volgens de Partijenwet in statuten de partijstructuur en de rechten en plichten van de leden vastleggen.

6. Kan ook een politieke partij die nog niet beschikt over zetels in een vertegenwoordigend orgaan subsidie ontvangen?

Ja, maar alleen in verkiezingsjaren (zie S4).

Partijen die niet zijn vertegenwoordigd in de *Nationalrat* maar die tenminste 1% van de stemmen hebben behaald, ontvangen in het verkiezingsjaar een eenmalige subsidie van € 2,5 per stem.

7. Moet men over een minimum aantal leden beschikken en zo ja, welk aantal is dat?

Nee.

8. Welke verdeelmaatstaven worden gehanteerd bij de toekenning van de subsidies?

Sinds de wetwijziging van 2012 wordt het jaarlijkse subsidiebedrag berekend op basis van het aantal kiesgerechtigden vermenigvuldigd met 4,6. (Voorheen was deze factor 2,4). Het subsidiebedrag kan worden aangepast aan de inflatie (Parlament Österreich 2017).

De overheidssubsidie wordt op de volgende manieren verdeeld:

- (a) elke partij met tenminste vijf afgevaardigden in het parlement ontvangt een basisbedrag van €218.000;
- (b) nadat de hierboven genoemde basisbedragen zijn afgetrokken, wordt het bedrag verdeeld over de partijen die minimaal één zetel in de *Nationalrat* behaald hebben, in verhouding tot het aantal stemmen dat zij bij de laatste parlementsverkiezingen hebben verkregen;
- (c) partijen die geen zetels maar wel tenminste 1% van de stemmen hebben gehaald bij de parlementsverkiezingen krijgen eenmalig ook een evenredig deel van het onder (b) genoemde bedrag.

9. **Wordt er ook subsidie verstrekt ten behoeve van aan de partij verbonden organisaties? Zo ja, welke?**

Ja, politieke vormings- en onderzoeksinstituten (Parteiakademien) krijgen apart subsidie.

Aan de politieke vormings- en onderzoeksinstituten (Parteiakademien) van de vijf in het parlement vertegenwoordigde partijen werd in 2008 € 11.267.759,72 uitgekeerd.

In 2015 ontvingen zij gezamenlijk € 10,49 miljoen. In totaal hebben partijen in Oostenrijk tussen 2002 en 2014 €131,25 miljoen aan subsidies voor deze Parteiakademien ontvangen (Huter, 2015).

Daarnaast krijgen jongerenorganisaties van de in de Nationalrat vertegenwoordigde partijen subsidie van het ministerie voor Sociale Zekerheid en Generaties (Bundesministerium für soziale Sicherheit und Generationen), waarvan de hoogte afhangt van het aantal zetels van de partij en van het aantal leden van de jongerenorganisatie: Voor elke tien parlementsleden krijgt men € 50.871, voor elke 10.000 leden nog eens € 7.267,30. In 2008 was dat € 1.235.439.

In 2015 ontvingen de jongerenorganisaties gezamenlijk € 1.311.240¹¹

Alleen partijen die in de *Nationalrat* vertegenwoordigd zijn komen voor deze subsidies in aanmerking (Drysch, 2013, p. 192)

10. **Welk bedrag wordt per jaar in totaal besteed aan partijsubsidies? Hebben de motieven die een rol hebben gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren ook een rol gespeeld bij het bepalen van de hoogte van de subsidie?**

In 2017 bedroeg het totaal aan overheidssubsidies op federaal en land niveau tezamen € 209 miljoen, waarvan € 142,4 miljoen aan klassieke subsidies, € 48,1 miljoen voor de nationale en regionale parlementaire fracties, en € 12,5 miljoen voor de Parteiakademien (ORF.at, 2017).

*Op federaal niveau laat de begroting van 2015 een totaal van € 29.368.000 (€ 4,6 per kiesgerechtigde) zien voor de reguliere *Zuwendungen an politische Parteien* (Bundesministerium für Finanzen, 2015)*

¹¹ <http://derstandard.at/2000025605022/1-3-Millionen-pro-Jahr-fuer-die-Parteijugend>

Transparantie

1. **Zijn er regels over giften aan politieke partijen? Zo ja, welke regels?**
Ja. Politieke partijen mogen geen giften ontvangen van, onder meer, parlementaire fracties, bepaalde non-profit organisaties, publieke instellingen, instellingen waarin het aandeel van de publieke sector hoger is dan 25%, en derden die tegen betaling fondsen voor de partij werven. Ook zijn *quid pro quo* donaties expliciet verboden. Schenkingen van buitenlandse natuurlijke of rechtspersonen boven de € 2500 zijn verboden, evenals cash bijdragen van natuurlijke of rechtspersonen boven de € 2500, en anonieme donaties boven de € 1000.
2. **Zijn er regels over giften aan de aan politieke partijen gelieerde instellingen? Zo ja, welke regels?**
Ja, de inkomsten en uitgaven moeten in het financiële jaarverslag opgesplitst naar een tiental categorieën vermeld worden.¹² Voorts moeten partijen een giftenlijst (Spendenliste) bij het verslag voegen.
3. **Welke gegevens/documenten moeten openbaar worden gemaakt?**
Sinds 2012 moeten partijen een door twee geregistreerde accountants (aangewezen door de Rekenkamer) ondertekend financieel jaarverslag inleveren bij de Rekenkamer. Deze verslagen maken melding van alle inkomsten en uitgaven en worden gepubliceerd op de website van de *Bundesrechnungshof* (voorheen alleen in het staatsblad (*Amtsblatt zur Wiener Zeitung*). Deze verslagen moeten naast de gegevens over de partijorganisatie op federal en land niveau ook de lokale afdelingen (*Bezirksparteien*) bevatten.

Van individuele giften hoger dan € 3500 moet nu ook de naam en het adres van de donor openbaar worden gemaakt (voorheen alleen de hoogte van giften boven € 7260). Giften hoger dan €50.000 moeten onmiddellijk worden gemeld bij de Rekenkamer.
4. **Zijn er limieten gesteld aan te ontvangen giften, zo ja welke? Is hier een relatie met het level playing field?**
Ja (zie T1). Giften van natuurlijke of rechtspersonen zijn niet gebonden aan een limiet (behalve in het geval van cash donaties).
5. **Gelden er voorafgaand aan de parlementsverkiezingen aanvullende regels voor openbaarmaking? Zo ja, welke regels?**
Nee.
6. **Gelden er aparte regels voor giften uit het buitenland? Zo ja, welke?**
Ja (zie T1).

¹² En wel de volgende inkomsten: ledencontributie; subsidies; bijdragen van partijfunctionarissen en bij de partij behorende ambt dragers; inkomsten uit ondernemingen; inkomsten uit overig vermogen; giften; netto-inkomsten uit door de partij georganiseerde evenementen, de verkoop van gedrukt materiaal en overige inkomsten vergaard uit door de partij ondernomen activiteiten; leningen; kosteloos of tegen gereduceerd tarief ter beschikking gestelde diensten (*‘lebende Subventionen’*); overige vormen van inkomsten. De uitgaven moeten worden gespecificeerd naar de volgende categorieën: personeelsuitgaven; kantooruitgaven en aankopen; uitgaven voor PR; evenementen en manifestaties; wagenpark; overige administratiekosten; lidmaatschapsgelden; uitgaven aan rechtsbijstand, onderzoek en advies; rente op leningen en het aflossen van leningen; internationale organisatie; overige uitgaven (*Parteiengesetz*, § 4 (5-6)).

7. **Gelden er andere regels voor rechtspersonen dan voor natuurlijke personen? Zo ja, welke?**
Partijen mogen geen giften ontvangen publieke instellingen en van bepaalde non-profit organisaties en (semi-) publieke instellingen (zie T1).
8. **Welke instantie is belast met het toezicht op de naleving van de regels over giften?**
De Rekenkamer (Rechnungshof) moet nagaan of de giften in de donateurslijst (Spenderliste) naar behoren gedeclareerd zijn.
9. **Over welke bevoegdheden beschikt deze instantie om het toezicht uit te oefenen?**
Sinds 2012 moeten partijen ook een door een geregistreerde accountant opgemaakt financieel jaarverslag inleveren en kan de Rekenkamer partijen sancties opleggen.
10. **Welke sancties zijn verbonden aan de niet naleving van de regels over giften?**
Boetes variëren van € 30.000 tot € 100.000, afhankelijk van de aard van de overtreding.

Bijlage A.7 – Zweden

Subsidie

1. Verstrekt de overheid subsidie aan politieke partijen?

Ja. Politieke partijen ontvangen zowel directe als indirecte subsidies van de overheid als van het parlement voor de ondersteuning van de leden van de *Riksdag* en de parlementaire fracties (Piccio 2012).

2. Zo ja, welke motieven hebben een rol gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren?

N.v.t.

3. Zo ja, door welke overheidsinstantie wordt deze verstrekt?

Subsidies worden op kwartaalbasis uitgekeerd door de *Riksdag*.

4. Wat zijn de voorwaarden om als politieke partij voor subsidie in aanmerking te komen?

Overheidssubsidies worden verstrekt aan partijen met en aan partijen zonder parlementaire vertegenwoordiging, op voorwaarde dat zij hebben deelgenomen aan de verkiezingen voor de *Riksdag* en dat zij tenminste 2,5 procent van de stemmen hebben behaald in een van de twee meest recente parlementaire verkiezingen (Piccio 2012).

De subsidies zijn enerzijds afhankelijk van het aantal zetels in de *Riksdag*. Sinds 2004, ontvangen partijen voor elke zetel in de *Riksdag* een vast bedrag van SEK 333.300 (€ 34.932,26).

De bijdrage die partijen ontvangen wordt jaarlijks vastgesteld, op basis van de de uitslag van de twee meest recente algemene verkiezingen (er zijn aparte regels voor tussentijdse verkiezingen). In het eerste jaar van de vierjarige periode die volgt op de verkiezingen ontvangt elke partij een bijdrage die correspondeert met een zesde van het aantal zetels behaald in de meest recente verkiezingen, plus vijf zesde van het aantal zetels in de verkiezingen onmiddellijk daaraan voorafgaand. In het tweede jaar ontvangt elke partij een bijdrage die correspondeert met de helft van het aantal zetels behaald in de meest recente verkiezingen, plus de helft van het aantal zetels in de verkiezingen onmiddellijk daaraan voorafgaand. In het derde en vierde jaar ontvangt elke partij een bijdrage die correspondeert met vijf zesde van het aantal zetels behaald in de meest recente verkiezingen, plus een zesde van het aantal zetels in de verkiezingen onmiddellijk daaraan voorafgaand.

In het geval van tussentijdse verkiezingen wijken de regels enigszins af en worden de resultaten van de vervroegde verkiezingen en de laatste regulieren verkiezingen gemiddeld om de bijdrage per zetel vast te stellen.

Voor een partij geen zetels in de *Riksdag* heeft verworven bij een van de twee meest recente parlementaire verkiezingen wordt het aantal volle tienden procentpunten aan stemmen boven de 2,5 procent die de partij landelijk heeft behaald gebruikt als basis voor de toewijzing van subsidies in plaats van het aantal zetels. Als een partij tenminste één zetel heeft verworven in de *Riksdag* bij een van de twee meest recente verkiezingen maar landelijk niet tenminste 4 procent van de stemmen heeft behaald, worden zowel het

aantal zetels als het aantal volle tienden procentpunten boven 2,5 geteld, met dien verstande dat in het geval dat het totaal aantal zetels gecombineerd met het aantal volle tienden procentpunten boven 2,5 meer bedraagt dan veertien het surplus niet wordt meegeteld.

5. Zijn er juridische voorwaarden bijvoorbeeld over de rechtsvorm van de partij?

Nee. Politieke partijen hoeven niet geregistreerd te worden maar moeten wel de Kiesraad informeren als zij deel willen nemen aan de verkiezingen. De kieswet bepaalt dat vrijwillige registratie van de partijnaam mogelijk is om oneigenlijk gebruik te voorkomen.

6. Kan ook een politieke partij die nog niet beschikt over zetels in een vertegenwoordigend orgaan subsidie ontvangen?

Ja (zie S4 hierboven)

7. Moet men over een minimum aantal leden beschikken en zo ja, welk aantal is dat?

Nee.

8. Welke verdeelmaatstaven worden gehanteerd bij de toekenning van de subsidies?

Zie T4 hierboven

9. Wordt er ook subsidie verstrekt ten behoeve van aan de partij verbonden organisaties? Zo ja, welke?

Vrouwenorganisaties die ofwel gelieerd zijn aan een politieke partij en tot doel hebben de rol van vrouwen in de samenleving te verbeteren, ofwel bestaan binnen de geledingen van een politieke partij, komen in aanmerking voor overheidssteun (één vrouwenorganisatie per partij vertegenwoordigd in de *Riksdag*). Sinds 2010 is dit vastgelegd in een aparte wet Wet op staatssteun aan vrouwenorganisaties (zie *Riksdag* 2009).

In 2015 werd in totaal 8,405,370 SEK besteed aan subsidies specifiek voor partijpolitieke vrouwenorganisaties (Kammarkollegiet, 2015). Daarvoor, in de periode 1982 en 2006, bedroeg het totaal aan subsidies voor vrouwenorganisaties (waaronder die gelieerd aan politieke partijen) minder dan 5 miljoen SEK per jaar voor alle typen vrouwenorganisaties gezamenlijk (Nyberg 2010).

10. Welk bedrag wordt per jaar in totaal besteed aan partijsubsidies? Hebben de motieven die een rol hebben gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren ook een rol gespeeld bij het bepalen van de hoogte van de subsidie?

Jaarlijks wordt rond de 450 miljoen SEK beschikbaar gesteld voor de financiering van politieke partijen, inclusief parlementaire fracties en vrouwenorganisaties (in 2015 was het totale bedrag SEK 468.520.696 (ongeveer € 48 miljoen); Kammarkollegiet, 2015)

In de periode 15 October 2016 - 14 October 2017 ontvingen de politieke partijen ruim 172 miljoen SEK aan reguliere subsidies (24,2 SEK / € 2,5) per kiesgerechtigde. De verdeling tussen de partijen was als volgt:

Partij	Stemmen (%)	Zetels	Bedrag (SEK)
Socialdemokraterna	31,0	113	45.313.650
Moderaterna	22,3	84	37.174.800
Sverigedemokraterna	12,9	49	21.659.100
Miljöpartiet	6,9	25	14.544.450
Centerpartiet	6,1	22	13.670.400
Vänsterpartiet	5,7	21	13.312.800
Liberalerna	5,4	19	12.930.900
Kristdemokraterna	4,6	16	11.858.100
Feministiskt initiativ	3,1	0	1.666.500
Totaal			172.130.700

Bron: Riksdag 2016

Transparantie

1. Zijn er regels over giften aan politieke partijen? Zo ja, welke regels?

Ja. In 2014, volgend op het eerste bezoek van GRECO, introduceerde Zweden een nieuwe wet die politieke partijen verplicht om in het geval van giften boven een bepaalde limiet (SEK 20.000) zowel het bedrag als de identiteit van de donor bekend te maken. De hoogte van deze limiet is geïndexeerd; in 2017 bedroeg deze SEK 22.400 (Statistiska Centralbyrån, 2017).

Partijen die hieraan geen gevolg geven, ontvangen geen subsidie. Deze wet is van toepassing op alle partijen die deelnemen aan Europese verkiezingen, die een zetel in het EP of de *Riksdag* hebben, en die subsidie van de overheid ontvangen. Informatie moet verder publiekelijk toegankelijk zijn (Piccio 2012).

2. Zijn er regels over giften aan de aan politieke partijen gelieerde instellingen? Zo ja, welke regels?

Ja, de verslagen van politieke partijen moeten inzicht geven in de financiële steun die is verschaft op basis van de wet uit 2010 op staatssteun aan vrouwenorganisaties.

3. Welke gegevens/documenten moeten openbaar worden gemaakt?

Financiële verslagen moeten worden ingediend bij het *Kammarkollegiet* (Legal, Financial and Administrative Services Agency) en dienen melding te maken van de bijdragen ontvangen in het kader van de Wet uit 1972 op staatssteun aan politieke partijen, de bijdragen ontvangen in het kader van de Wet uit 1999 op steun aan parlementsleden en parlementaire fracties, en bijdragen ontvangen in het kader van de Wet uit 2010 op staatssteun aan vrouwenorganisaties, alsmede contributies van partijleden, inkomen uit verkopen, loterijen en fondsenwerving, bijdragen van andere onderdelen van de partij inclusief aan de partij gelieerde organisaties, bijdragen van natuurlijke en rechtspersonen, alsmede anonieme bijdragen.

4. Zijn er limieten gesteld aan te ontvangen giften, zo ja welke? Is hier een relatie met het level playing field?

De hoogte van anonieme bijdragen is gelimiteerd en geïndexeerd (in 2017 niet hoger dan SEK 22.400 –Statistiska Centralbyrån, 2017).

5. **Gelden er voorafgaand aan de parlementsverkiezingen aanvullende regels voor openbaarmaking? Zo ja, welke regels**
Nee.
6. **Gelden er aparte regels voor giften uit het buitenland? Zo ja, welke?**
Er zijn geen beperkingen op giften uit het buitenland. De Zweedse strafwet verbiedt echter het aannemen van geld van buitenlandse mogendheden of vertegenwoordigers daarvan (IDEA 2011).
7. **Gelden er andere regels voor rechtspersonen dan voor natuurlijke personen? Zo ja, welke?**
Nee, de wet maakt geen onderscheid tussen giften afkomstig van natuurlijke of rechtspersonen.
8. **Welke instantie is belast met het toezicht op de naleving van de regels over giften?**
Voor de invoering van wet van 2014 was er vrijwel geen regelgeving omtrent de openbaarmaking van giften aan politieke partijen, hoewel een groot aantal partijen daartoe vrijwillig een overeenkomst hadden gesloten (Ziegler, 2014).
Kwesties aangaande de financiële ondersteuning worden beoordeeld door de Commissie Financieel Toezicht op de Politieke Partijen. Deze commissie bestaat uit een voorzitter en twee overige leden. De leden moeten vaste posities als rechters hebben of hebben gehad en worden voor een periode van zes jaar benoemd door het Riksdagbestuur. Volgens de wet van 2014 over de transparantie bij de financiering van politieke partijen zorgt het *Kammarkollegiet*, dat valt onder het Ministerie van Financien, ervoor dat de wet en nadere regelgeving nagevolgd worden.
9. **Over welke bevoegdheden beschikt deze instantie om het toezicht uit te oefenen?**
Het *Kammarkollegiet* kan boetes opleggen aan partijen die hun rapportageverplichtingen niet nakomen terwijl de Commissie Financieel Toezicht op de Politieke Partijen subsidies kan weigeren aan partijen die niet aan de wettelijke voorschriften voldoen.
10. **Welke sancties zijn verbonden aan de niet naleving van de regels over giften?**
Aan partijen kan een boete opgelegd worden van SEK 10.000 als zij hun verslagen niet tijdig aan het *Kammarkollegiet* voorleggen. In het geval van onjuiste of onvolledige informatie kunnen boetes in rekening gebracht worden variërend tussen SEK 20.000 en 100.000.

Bijlage B. Vragenlijst

I. Subsidie

1. Verstrekt de overheid subsidie aan politieke partijen?
2. Zo ja, welke motieven hebben een rol gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren?
3. Zo ja, door welke overheidsinstantie wordt deze verstrekt?
4. Wat zijn de voorwaarden om als politieke partij voor subsidie in aanmerking te komen?
5. Zijn er juridische voorwaarden bijvoorbeeld over de rechtsvorm van de partij?
6. Kan ook een politieke partij die nog niet beschikt over zetels in een vertegenwoordigend orgaan subsidie ontvangen?
7. Moet men over een minimum aantal leden beschikken en zo ja, welk aantal is dat?
8. Welke verdeelmaatstaven worden gehanteerd bij de toekenning van de subsidies?
9. Wordt er ook subsidie verstrekt ten behoeve van aan de partij verbonden organisaties? Zo ja, welke?
10. Welk bedrag wordt per jaar in totaal besteed aan partijsubsidies? Hebben de motieven die een rol hebben gespeeld bij het besluit om politieke partijen te gaan subsidiëren ook een rol gespeeld bij het bepalen van de hoogte van de subsidie?

II. Transparantie¹³

1. Zijn er regels over giften aan politieke partijen? Zo ja, welke regels?
2. Zijn er regels over giften aan de aan politieke partijen gelieerde instellingen? Zo ja, welke regels?
3. Welke gegevens/documenten moeten openbaar worden gemaakt?
4. Zijn er limieten gesteld aan te ontvangen giften, zo ja welke? Is hier een relatie met het level playing field?
5. Gelden er voorafgaand aan de parlementsverkiezingen aanvullende regels voor openbaarmaking? Zo ja, welke regels?
6. Gelden er aparte regels voor giften uit het buitenland? Zo ja, welke?
7. Gelden er andere regels voor rechtspersonen dan voor natuurlijke personen? Zo ja, welke?
8. Welke instantie is belast met het toezicht op de naleving van de regels over giften?
9. Over welke bevoegdheden beschikt deze instantie om het toezicht uit te oefenen?
10. Welke sancties zijn verbonden aan de niet naleving van de regels over giften?

¹³ Met giften worden naast geldelijke bijdragen ook bijdragen in natura bedoeld.